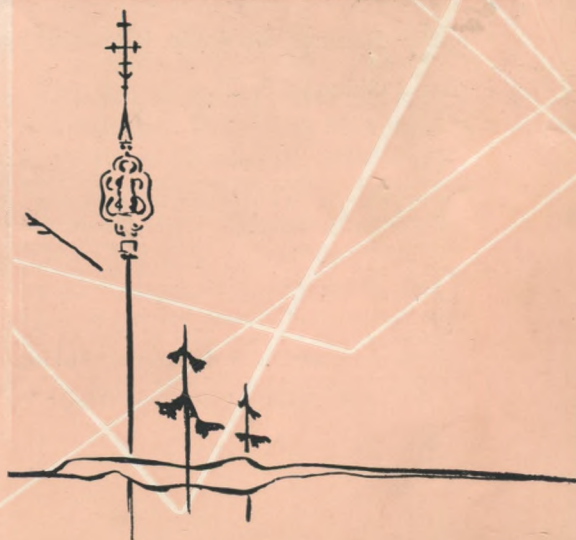

Laiškai
LIETUVIAMS

1954 RUGSĖJIS (SEPT.) VOL. V, NO. 8

T U R I N Y S

MOKYKLOS VAIDMUO TAUTOS GYVENIME — Stasys Rudys	225
LITURGINIS GIEDOJIMAS LIETUVOJE — Zenonas Ivinskis	229
LOGINĖ VERTYBĖ — MINTYS — Dr. J. Mačernis	236
GYVENIMO IR AUKLĖJIMO KLAUSIMAI — Danutė Augienė	242
ANGELAS AR DEMONAS? — J. Vaišnys, S. J.	246
ATSILIKĖLĖ — Raganėlė	248
KLAUSIMAI IR ATSAKYMAI — Redaktorius	249
KARMELIČIŲ DIALOGAI — K. Pečkys, S. J.	251
IŠ FILMŲ PASAULIO — R. ir Z.	254
VIRŠELYJE: MADONA SU VAIKELIU (P. Batoni)	

DIENRAŠTIS MĖNESIUI NEMOKAMAI!

Dienraštis "Draugas," švėsdamas 40 m. sukaktį nuo įsikūrimo Čikagoje, nori naujiems skaitytojams padaryti auką — siuntinėti dienraštį mėnesį laiko nemokamai visiems, kurie tik atsiųs adresą. Jeigu jūs "Draugą" jau skaitote, atsiųskite adresus savo pažįstamų, kurie dar jo neskaito, ir jie visą mėnesį gaus dienraštį be jokio išipareigojimo. Adresas: Draugas, 2334 So. Oakley Ave., Chicago 8, Ill.

LETTERS TO LITHUANIANS. Published monthly except July and August, when bi-monthly, by The Jesuit Fathers of Della Strada, Inc., 5541 S. Paulina St., Chicago 36, Illinois. Yearly subscription two dollars. Single copy 20 cents. Entered as second class matter at the Post Office at Chicago, Ill. Additional office of mailing in Putnam, Conn.

LAIŠKAI LIETUVIAMS leidžiami Tėvų Jėzuitų kas mėnesį, išskyrus liepos-rugpiūčio dvimėnesinį. Redaguoja T. Juozas Vaišnys, S. J. Administratorius Petras Kleintotas, S. J. Redakcijos ir Administracijos adresas: 5541 S. Paulina St., Chicago 36, Ill. Telefonas: HEmlock 4-1677. Metinės prenumeratos kaina du doleriai. Atskiras numeris 20 centų.

N. P. Seserų Spaustuvė, Putnam, Conn.

Viršelis J. Pilipausko, vinjetės V. Vijeikio

1954 M. RUGSĖJO (SEPT.) MĖN.

VOL. V, NO. 8

Mokyklos vaidmuo tautos gyvenime

Teisingas yra filosofo Humboldto pasakymas, kad tai, ką norima įvesti į gyvenimą, reikia pirma įvesti į mokyklą. Šiai minčiai patvirtinti pavyzdžių neieškosime nei Europos nei Amerikos tautų istorijoje. Paliesime tik svarbiuosius Lietuvos mokyklos klausimus, susijusius su Nepriklausomos Lietuvos gyvenimu ir su lietuviybės išlaikymu išėivijoje.

Vargo Mokykla, apie kurią jau prieš keletą mėnesių buvo rašyta, savo amžių baigė su Lietuvos nepriklausomybės atgavimu ir savo vietą užleido laisvos savarankiškai besitvarkančios tautos ir valstybės mokyklai. Pajutus lietuviams laisvę švietis, veržimasis į mokyklas buvo daug didesnis, negu to meto materialiniai krašto ištekliai jį galėjo patenkinti. Valstybei ir tėvams į talką atėjo švietimo draugijos „Saulė“, „Žiburys“ bei vienuolynai ir plačiu mastu pradėjo steigti mokyklas, ypač gimnazijas. Savas gimnazijas turėjo: Tėvai Jėzuitai ir Seserys Kazimierietės Kaune, Tėvai Marijonai Marijampolėje, Tėvai Pranciškonai Kretingoje, Tėvai Kapucinai (progimnaziją) Plungėje, Jėzaus Širdies Seserys Mokytojų Seminariją Kaune. Katalikų pedagogų pastangomis Kaune buvo įsteigta Simano Daukanto Mokytojų Seminarija ir Marijos Pečkauskaitės Gimnazija. Dvi suaugusiųjų gimnazijos Kaune buvo taip pat privačios: „Pavasario“ ir Profesinės Mokytojų Sąjungos.

Tarp privačių ir valdžios mokyklų Lietuvoje nebuvo tokio didelio skirtumo tikybos dėstymo ir religinio auklėjimo atžvilgiu, kaip Amerikoje tarp konfesinių ir viešųjų mokyklų. Bendrai imant, privačiose mokyklose auklėjimas buvo ryškesnis ir vieningesnis, nes mokomąjį personalą daugumoje sudarė vieningos pasaulėžiūros katalikai pedagogai. Be to, privačios mokyklos, norėdamos išlaikyti konkurenciją su valdžios mokyklomis, parodavo sveikos iniciatyvos auklėjimo darbe. Privačių mokyklų vaidmuo Lietuvos švietimo srityje buvo nepaprastai reikšmingas. Privačios mokyklos pirmiausia buvo steigiamos mažesniuose miesteliuose (Plungėje, Švėkšnoje, Linkuvoje, Jurbarke, Šeduvoje ir kitur), kur Švietimo Ministerija vargiai būtų įsteigusi valdžios mokyklas pirmame nepriklausomybės dešimtmetyje. Taigi; galime sakyti, kad privačios mokyklos Lietuvoje paspartino švietimą visu dešimtmečiu. Be to, jos sutaupė valstybei daug lėšų, įgydamos mokykloms inventorių, mokslo priemones, pastatus.

Caristinės Rusijos palikimas Lietuvos švietimo srityje buvo liūdnas: visoje Lietuvoje buvo tik arti 20 gimnazijų ir apie 300 pradžios mokyklų.

Praėjus tik dvidešimčiai metų, šie skaičiai milžiniškai pasikeičia. Štai ką rodo 1939-40 mokslo metų duomenys:

<i>Pradžios mokslas</i>		<i>Mokyklos</i>	<i>Mokiniai</i>	<i>Mokytojai</i>
1.	Pradžios mokyklos	21713	338,319	6,694
2.	Aklųjų mokykla	1	73	10
3.	Nebylių mokyklos	2	68	6
Viso:		2,716	338,460	6,710
<i>Profesinis mokslas</i>		<i>Mokyklos</i>	<i>Mokiniai</i>	<i>Mokytojai</i>
1.	Žemės Ūkio mokyklos	38	2,037	345
2.	Namų Ruošos mokyklos	30	4,469	526
3.	Prekybos mokyklos	6	1,469	92
4.	Akušerių mokyklos	2	129	16
5.	Amatų mokyklos	22	3,400	326
Viso:		98	11,104	1,305
<i>Vidurinis mokslas</i>		<i>Mokyklos</i>	<i>Mokiniai</i>	<i>Mokytojai</i>
1.	Gimnazijos	70	23,894	1,489
2.	Progimnazijos	27	2,839	234
3.	Mokytojų Seminarijos	5	953	88
4.	Dvasiškių Seminarijos	7	1,059	67
5.	Meno mokykla	1	104	21
6.	Muzikos mokykla	1	79	9
7.	Žemės Ūkio mokyklos	3	156	23
8.	Kultūrtechnikų mokykla	1	69	19
9.	Miškininkystės mokykla	1	84	10
10.	Technikos mokyklos	2	1,067	134
11.	Policijos mokyklos	2	131	38
Viso:		120	30,435	2,132
<i>Aukštasis mokslas Mokslo Įstaigos</i>		<i>Studentai</i>	<i>Profesorai</i>	
1.	Vytauto Didžiojo Universitetas	1	3,052	276
2.	Žemės Ūkio Akademija	1	234	45
3.	Pedagoginis Institutas	1	229	25
4.	Komercinis Institutas	1	142	32
5.	Muzikos Konservatorija	1	242	37
6.	Veterinarijos Akademija	1	84	32
Viso:		6	3,990	447

Tuo metu Lietuvoje dar buvo Vilniaus Universitetas ir Taikomosios Dailės Institutas, bet iš šitų dviejų mokslo įstaigų davinių neturime. Į šią statistikos lentelę neįeina tautinių mažumų mokyklos. Taip pat reikia pažymėti, kad katalikų kunigų seminarijos pagal filosofijos ir teologijos išeinamąjį kursą turėtų būti laikomos aukštesniomis mokyklomis. Iš šios lentelės matome, kad 1939-40 m. Lietuvoje buvo 2,940 įvairių mokyklų su 384,548 mokiniais (apie 18% visų gyventojų) ir 10,594 mokytojai.

Šie skaičiai rodo didelius Lietuvos laimėjimus švietimo srityje per tokį trumpą laiką. Tačiau, kalbant apie mokyklos vaidmenį tautos gyvenime, neužtenka suminėti tik skaičius, reikia taip pat pažiūrėti, kokios tos mokyklos yra. Juk mokyklos sistemos klausimas yra vienas iš svarbiųjų švietimo ir auklėjimo srityje. Lietuvos švietimo sistemoje, kaip ir kituose kraštuose, buvo šie mokslo laipsniai: 1. pradžios, 2. vidurinis bei profesinis ir 3. aukštasis mokslas.

Pradžios mokslas buvo privalomas visiems Lietuvos piliečių vaikams nuo 7 metų amžiaus. Iki 1936 m. mokyklų reformos pradžios mokykla buvo ketverių metų, po reformos — šešerių metų. Pradžios mokyklose buvo dėstomi šie dalykai: tikyba, lietuvių kalba, skaičiavimas, aplinkos ir tėvynės pažinimas, istorija, geografija, gamtos mokslas, dailės dalykai, rankų darbai, dainavimas ir kūno kultūra. Didelė dalis vaikų pasitenkina pradžios mokyklos baigimu, todėl visuose kraštuose stengiamasi pradžios mokyklos kursą padidinti ir privalomo lankymo laiką prailginti, kad piliečių raštingumas ir sąmoningumas būtų pakeltas. To buvo siekiama ir Lietuvoje.

Antrąjį mokyklų laipsnį sudarė vidurinės ir profesinės mokyklos. Viduriniąsias bendrojo lavinimo mokyklas paprastai vadindavome aukštesniosiomis mokyklomis arba gimnazijomis. Iki 1936 m. reformos aukštesniųjų mokyklų tipas buvo įvairus: buvo gimnazijų su sustiprintu lotynų ir graikų kalbų dėstymu (klasikinės arba humanistinės gimnazijos), gimnazijų su komerciniais dalykais, gimnazijų su sustiprintu gamtos mokslų ir matematikos dėstymu (realinės gimnazijos) ir su sustiprintu svetimų kalbų dėstymu.

Tie aukštesniųjų mokyklų skirtingumai pamažu pradėjo nykti, dėstomieji dalykai buvo keičiami, kol 1936 m. buvo padaryta reforma, kuri aukštesniąsias mokyklas sukirpo pagal vieną modelį. Aštuonių klasių gimnazija buvo pakeista į septynerių metų gimnaziją ir bazuota ant šešių pradžios mokyklos skyrių. Vienodo tipo mokykla yra praktiška tuo, kad mokiniai, persikeldami iš vienos gimnazijos į kitą, lengvai gali prisitaikyti ir netrukdomai eiti kursą toliau. Tačiau tokia mokykla yra priešinga pedagoginei linkmei, kuri reikalauja leisti mokiniams pasirinkti savo mėgiamus dalykus. Poreforminė gimnazija su mažomis išimtimis (Jėzuitų ir Marijonų gimnazijos) buvo nei humanistinė nei realinė. Apie šios reformuotos gimnazijos plusus ir minusus spręsti yra sunku, nes ji Lietuvoje tegyvavo tik ketverius metus.

Tiek priešreforminės tiek poreforminės gimnazijos mokslo lygis buvo aukštas. Gimnazija labai gerai paruošdavo abiturientus aukštajam mokslui. Su Lietuvos gimnazijos baigimo atestatu abiturientas galėdavo įstoti į bet

kurį Europos universitetą. Amerikos universitetai gal dar palankiau vertina Lietuvos gimnazijos atestatą. Lietuvos moksleiviai per dvylika mokslo metų (pradžios mokykla ir gimnazija) išeidavo gerokai aukštesnį kursą už Amerikos moksleivius per tokį pat laiką. Tas mums padeda suprasti, kodėl mūsų tremtinių vaikai, kurie lankė Lietuvoje ir tremtyje gimnazijas, lengvai prisitaikė Amerikoje prie naujų mokslo sąlygų ir daugelis jų net pirmauja. Tuo nenorime tvirtinti, kad Lietuvos mokykla jau būtų buvusi tobula ir nereikalinga jokių reformų.

Mūsų mokyklos kelias buvo vingiuotas, kaip ir visos tautos gyvenimas. Vargo Mokykla per 40 metų mokė jaunimą skaityti ir rašyti, ugdė meilę savam kraštui, kalbai, literatūrai ir uždegė kovai už savo teises. Toji kova ir buvo laimėta. Nepriklausomosios Lietuvos mokykla per 20 metų augo, tobulėjo, padėjo atkurti mūsų krašto kultūrą ir ją sulyginti su kitų tautų kultūra. Ji išugdė naująją mūsų inteligentijos kartą ir paruošė specialistų visoms sritims. Toks lietuviškos mokyklos klestėjimas buvo staiga nutrauktas Sovietų okupacijos. Daugelis mokytojų buvo nukankinta, sumesta į kalėjimus, o apie tūkstantis išvežta į Sibirą. Vokiečių okupacija buvo švelnesnė, bet ilgesnė. Per šias okupacijas Lietuvos mokykla pasiliko tvirta, sąmoninga, atspari priešų puolimams.

Antrą kartą Sovietams atėjus į Lietuvą, daugelis inteligentijos pabėgo. Tremtyje buvo atkurta lietuviškoji mokykla su vaikų darželiais, pradžios mokyklomis, gimnazijomis ir net Baltijos Universitetu. Savo programomis ir auklėjimo kryptimi ji buvo Nepriklausomos Lietuvos mokyklos tęsinys, bet išorinėmis sąlygomis ir mokslo priemonėmis buvo daugiau panaši į Vargo Mokyklą. Vis dėlto jos vaidmuo buvo nepaprastai reikšmingas. Jeigu šiandien JAV turime apie 500 studentų, tai didelis nuopelnas priklausau tremties mokyklai.

Šiuo metu visas mūsų dėmesys yra nukreiptas į išėivijos arba emigracijos mokyklą. Lietuviškos parapijinės mokyklos ilgai apsaugojo mūsų senąją išėivijos kartą nuo nutautimo, bet kažin ar ilgai jos išlaikys dabartinę kartą lietuvišką. Nuo nutautimo dabar ginamasi šeštadieninėmis mokyklomis arba į parapijinių mokyklų programą įvedant kasdien po pusvalandį lietuvių kalbos. Toks apsigynimas yra tik laikinis. Jeigu lietuviškų vienuolynų seselės, kurių žinioje dabar yra beveik visos parapijinės mūsų mokyklos, apsispręstų už tam tikrą reformą lietuvių išėivijos kryptimi, tai lituanistinis švietimas įgautų pastovesnį charakterį.

Šeima gali išsaugoti savo vaikų lietuvišką dvasią ir kalbą, bet ji neįstengs pakelti lietuvių kalbos mokėjimo žodžiu ir raštu iki tokio aukščio, kuris reikalingas aukštesniųjų ir aukštųjų mokyklų jaunimui. Visose parapijinėse mokyklose turėtų būti dėstomi lituanistiniai dalykai bent po pusvalandį kasdien kiekvienai klasei ar kelių klasių junginiui. Aukštesniausias mokyklas lankančiam jaunimui steigtinis kad ir šeštadieninės lituanistikos mokyklos, kokias dabar turi Čikaga, Clevelandas, Bostonas. Didesniuose centruose turėtų būti aukštieji lituanistiniai kursai studentams. Kiek pastangų parodysime šioms mokykloms suorganizuoti ir išlaikyti, tiek prisidėsime ir prie lietuvių išėivijos išėivijoje.

Stasys Rudys

LITURGINIS GIEDOJIMAS LIETUVOJE

(Tęsinys)

4. *Vilniaus vaidmuo Lietuvos 16-jo amžiaus bažnytinės muzikos srityje.*

Vilnius daugeliu atžvilgių Medininkų vyskupijai duodavo pavyzdį, buvo jos mokytojas. Vilnius nuo seno buvo anam Lietuvos valstybės užkampiu, t. y. Žemaičiams, tarpininkas religinio gyvenimo formų ir jo reformų. O jos iš Vakarų ar Romos patekdavo sostinėn dažniausiai per Lenkiją. Vilniaus vyskupas skaitėsi vyriausiu vyskupu Lietuvoje. Jis buvo kartais vadinamas Lietuvos ir "Lietuvos senato Primų". Vilniaus kapitulos prelatai 16—18 amž. sėsdavo į vakuojantį Medininkų vyskupo sostą. Nepatekusieji į vyskupus verždavosi į Žemaičių kapitulą ir grobstydavo geresnes vyskupijos parapijas. Ilgai Žemaičių vyskupas negalėjo pas save pastoviai suorganizuoti diecezinės kunigų seminarijos ir savo klierikus vis siųsdavo į Vilnių. Santykiuose su tolima Roma ir Varšuvoje reziduojančiu popiežiaus nuncijumi sostinės vyskupas taip pat pirmavo. Vilnius skaitėsi "šimtą mylių arčiau Romos". Jam ir nuncijus arčiau buvo. Vilnius beveik šimtu metų anksčiau gavo teisę turėti pavyskupį. Vilnius pirmasis išsirūpindavo įvairias privilegijas ir dispensas, o jau paskui Varniai į jį nusižiūrėdavo ir įvairiais atžvilgiais įkandin sekdavo. Bažnytinės muzikos ir giesmės srityje intensyviau besireiškiantis Vilnius taip pat buvo pavyzdys. Čia, žinoma, aukščiau stovėjo ir pati liturgija su giedojimais.

Bažnytinis giedojimas Vilniaus katedroje yra ne kartą paliudytas 15 amžiuje. Pvz., didysis Lietuvos kunigaikštis Aleksandras 1493 m. užra-

šė katedros bažnyčios kantoriškai 4 kapas plačiųjų grašių. Ir vėliau katedros giedojimo reikalui vis kartas nuo karto duodavo lėšų. Pagaliau Vilniaus vyskupas Jonas "de ducibus Lituaniae" 1522 m. kapituloje pastoviai įsteigia dvi naujas prelatūras. Šalia prelato scholastiko, kuriam buvo pavestos mokyklos, katedros giedojimui tvarkyti vyskupas įkūrė kantoriaus prelatūrą ir jai iš vyskupo pajamų sudarė beneficiją. Tuo būdu naujam prelatui — kantoriui buvo pavesta rūpintis bažnytine muzika.

Vilniaus katedroje nuo seno figūruoja choras. Choru iki 16 amž. vadinama vieta prie altoriaus, kur būdavo giedoriai. 17 amž. giedoriai atsisukė nuo altoriaus. Jie buvo perkelti į galą bažnyčios — "ant viškų", drauge su vargonais. Toks choras vadinosi "schola cantorum". 16 ir 17 amžiaus tekstuose choras kartais gali būti imamas ir viena ir kita prasme. Be to, reikia pažymėti, jog choru viduriniais amžiais buvo vadinama ir pareiga kalbėti rožančių, poterius, "valandas". Tos pareigos būdavo atliekamos prie altoriaus choro vietoje. Jeigu kas nors buvo priskirtas "ad chorum", tai dažnai reikšdavo, jog jo pareiga buvo ne giedoti, o kalbėti rožančių. Iš Vilniaus kapitulos aktų negalima tiksliai nusakyti, ar visais atvejais pareigos "chore" Vilniaus katedroje reiškia giedojimus. Galėjo būti atvejų, kai vikarų, mokinių ar net pačių kanauninkų dalyvavimas "chore" reiškė tik pareigą kalbėti rožančių ar nustatytus poterius.

15 amžiuje ne tik Vilniaus katedroje, bet ir parapijų bažnyčiose mišios

buvo dažnokai giedamos. Pvz., 1482 m. Upininkų parapijai užrašė Mikalojus Radvilaitis gausią savo žemių dešimtinę už giedojimą šeštadieniais mišių Švč. Mergelės garbei. 1500 m. Merkinės klebonas įpareigojamas metų ketvirčių vigilijose giedoti mišias už mirusius. Iš tų poros faktų dar negalima aiškiai nustatyti, kiek toli ir kaip plačiai siekė Vilniaus katedros liturginė ir gregorijoniško giedojimo įtaka į diecezijos parapijas.

Kai Lietuvoje po Zigmanto Senojo mirties (1548) ėmė įsisiūbuoti reformacija, ji stipriai palietė Vilniaus vyskupiją ir pačią sostinę. Tiesa, pačiame Vilniuje protestantai niekada formaliai nebuvo užgrobę nė vienos katalikų bažnyčios, tačiau jų įtaka labai stipriai jautėsi. Atsirado kunigų ir vienuolių atsimetėlių. Kapitulyje apsilpo pareigingumas, tad ir bažnytiniame giedojime atsirado trūkumų. 1569 m. įsikūrę jėzuitai rado liturgiją su trūkumais. Dar 1574 m. gegužės 25 d. Vilniaus kapitula nutarė iš trijų vikarų ir vice-dekano išreikalauti kiekvieną kartą po tris lietuviškus grašius baudos, jeigu jie nedalyvaus rytmetinėse pamaldose. Mat, vikarai tingėdavę rytais giedoti Matutinum ir kitas maldas. Nors giedojimai Vilniuj ir buvo suvargę, tačiau jie, priešingai Medininkams, niekad neišnyko.

5. Liturginių giedojimų suklestėjimas Vilniuje 17-me amžiuje.

Religinei krizei iš kritiško taško pajudėjus, Katalikų Bažnyčioje nuo 16-jo amž. antros pusės liturgija ir bažnytinė muzika sustiprėjo. Sąryšy su Tridento susirinkimo pravestomis reformomis ir į gregorijoniškąjį giedojimą buvo pradėta kreipti daugiau dėmesio. Jėzuitai šioje srityje parodė gražių pastangų. Ši nauja tendencija

16 amž. pabaigoje pasiekė ir Lietuvą. Pažymėtina, jog Piotrokavo provinciniame sinode jau 1577 m. buvo nusistatyta suaktyvinti gregorijonišką giedojimą, o 1582 m. Gniezno primas St. Karnkovskis nutarė reikalauti, kad jo archidiecezijos bažnyčiose būtų giedamas Romos "Officium". Šioje srityje tada būta labai daug visokių nukrypimų.

Liturginio giedojimo papročių atnaujinimas iš Romos ėjo žinomu keliu. Lietuvon, pirmiausia į Vilnių, jie patekdavo per Lenkiją. Abi valstybės tada sudarė vieną bažnytinę provinciją. Bendrieji provincijos nutarimai galiavo ir Lietuvai. Tokiu būdu 17 amž. pradžioje Vilniuje jau klestėte klestėjo liturginis giedojimas. Tada liturgija buvo lydima gausių giedojimų ir muzikos meno. Iš pranešimų matyti, kad beveik visa para būdavo užpildyta liturginėmis ar pusiau liturginėmis pamaldomis. Katedros bažnyčia dieną ir naktį skambėdavo nuo giesmių ir maldų. Jos būdavo pradedamos labai anksti rytą ir baigdavosi vėlai vakare.

Vilniaus katedroje choras jau buvo nuo seniau. Apie jį yra kalbama 1581 m., po giedojimo reformos. Kadangi prie to choro priklausė katedros mokyklos mokiniai, tai jie turėjo būti mokomi ir bažnytinės muzikos. 1633 m. yra pakartotinai priminta, kad Vilniaus mokykloje reikia mokyti muzikos.

Kai jėzuitai Vilniuje suorganizavo švietimą, katedros mokykla, kurioje liturginio tarnavimo ir giedojimo mokymas užėmė svarbią vietą, pradėjo vis labiau netekti savo reikšmės. Bažnytinių giedojimų mokymas dar 1513 m. Vilniuje prie šv. Jono bažnyčios įsteigtoje mokykloje skaitėsi vienas iš svarbiausių dalykų. Kai katedros ir šv. Jono mokyklų mokiniai išbėgio-

Lietuvos kaimo mokykla

A. Gulbinsko nuotr.

jo pas jėzuitus, bažnyčiose buvo jaučiamas patarnautojų trūkumas ir katedroje sumenkėjo pamaldos, kur pirmiau daug pagelbėdavo mokiniai. Kapitula 1572 m. reikalavo, kad pradžios mokslą einančius vaikus jėzuitai grąžintų į katedros mokyklą. 16 amž. gale yra kalbama apie giedotojų mokyklą. 17 amž. Vilniaus vyskupijos raštuose yra minima, kad katedroje ir šv. Jono bažnyčioje pamaldos yra atliekamos, dalyvaujant giedotojų mokyklai. 1643 m. Vilniaus sinodas buvo pareikalavęs, kad prie kiekvienos parapijinės bažnyčios būtų giedojimo mokykla.

Taip pat ir kunigų paruošime giedojimas tapo svarbiu. 1685 m. Vilniaus sinode buvo formaliai nutarta: klierikai turi mokytis giedoti, dalyvaudami chore ir asistuojami bažnytinėse pamaldose. Tapdami kunigais, jie turi išlaikyti egzaminus iš liturgijos ir giedojimo. Seminarijose buvo pradėta kreipti ypatingas dėmesys į giedojimą.

Kalbant apie muzikos instrumentus bažnyčiose, Vilniaus katedroje vargonai jau buvę nuo 16 amž. pradžios. Didžiojo konflikto metu, kai Lucko vyskupas Bernardas Maciejevskis nebuvo priimamas į Vilniaus vyskupus, vyskupijos administratorius Benediktas Vainius 1595-7 metais įrengė naujus vargonus. B. Vainiaus byloje į Vilniaus vyskupus 1600 m. tai minima, kaip žymus jo nuopelnas ir sakoma, kad tie "labai gražūs vargonai kainavo 10,000 auksinų." Juos pastatė vokiečių Kapelmann, kuriam už puikų vargonų įrengimą dar buvo pridėta 152 kapos grašių. Vargonai buvo išdažyti ir išpuošti drožiniais. Darbas buvo baigtas tik 1598 m. Tik šitų vargonų gyvenimas buvo labai trumpas, nes 1610 metų gaisre jie žuvo. 1616 m. Eustachijui Valavičiui kandidatuoju į Vilniaus vyskupus, jo bylos liudininkai apie Vilniaus katedrą pareiškė: "Liko tik plikos sienos, nes altoriai ir vargonai, su didele išlaidomis pastatyti, virto peleiniais..."

1654 m. sutinkame žinią, kad Vilniaus katedroje statomi nauji vargonai. Greičiausiai jie nebuvo užbaigti prieš 1655 m. rusų invaziją.

Tada vargonai, vis labiau išgalint ir Vilniuje barokinei dvasiai, pasidarė bažnyčiose labiau reikalingi. Tuo pat metu, kai B. Vainius įrengė katedros vargonus, kapitula davė kuklią pašalpą (20 kapų grašių) įsitaisyti vargonus Vilniaus bernardinams. O kardinolo Jurgio Radvilos brolis Albertas Radvila (miręs 1593 m.) įtaisė vargonus Vilniaus jėzuitams šv. Jono bažnyčioje. Vargonai ėmė atsirasti ir parapijinėse bažnyčiose. Daugiau žinių apie juos randame tik 18 amž. vyskupijų dokumentuose.

Tai tiek apie Vilniaus liturginį ir bažnytinį giedojimą. Faktų iš 17 amž., neliečiant antros jo pusės, galima surasti ir žymiai daugiau. Tačiau jie tik pailiustruoja tuos pačius dalykus. Vadinas, Vilnius bažnytinės muzikos srityje išgyveno kelis etapus: po gregorijoniškos liturgijos sunykimo 16 amž. viduryje, ėjo jos suklestėjimas iki 1610 m. Visai ji pakrikusi buvo Vilniuje "maskolių" antplūdžio metu (1655-1667). Beveik visą dešimtmetį ir kapitula susirinkdavo retiems posėdžiams svetur. Tačiau po didžiųjų karų Vilniuje nepaprastai išsiskleidė barokinis menas. Po karčių nelaimių didikai, Dievui atsidėkodami, ėmė čia statyti puošnias bažnyčias (nuo 1670 m.). Vilnius įgijo visai naują veidą. Giedojimais ir ceremonijomis buvo dar labiau susirūpinta, bet apie tai čia nekalbėsime.

6. Merkelio Giedraičio pastangos Medininkų vyskupijoje.

Kai 1576 m. pavasarį M. Giedraitis iš Vilniaus vyko į Varnius pradėti vyskupauti, drauge jis atsivežė ir sa-

vo patyrimą iš Vilniaus liturgijos ir giedojimo srities. Tiesa, jo laikais Vilniuje giedojimas dar nebuvo pasiekęs 17-jo amžiaus lygio. Jėzuitų iškilmingas pamaldas jis buvo stebėjęs tik kelerius metus. Bet, palyginus su Medininkais, kur viskas toje srityje buvo žlugę, vilniškė liturgija galėjo būti pavyzdžiu. Naujas Medininkų vyskupas atnaujino Varnių katedroje kasdieninį "Officium" giedojimą. Tai turėjo atlikti šeši kunigai su gerais balsais. Paprastai katedros vikarai sudarydavo pagrindą liturginiams giedojimams. Vysk. Giedraitis pradėjo organizuoti choristus iš pasauliečių. Iš karaliaus Stepono Batoro jis išprašė tam reikalui paramos ir gavo katedros choristams žemės Papilėje ir Luokėje. Savo paties išmokytą chorą vysk. Giedraitis vežiojosi visur, kur tik reikėdavę celebruoti Mišias. Kai Vilniuje nebuvo vyskupo (1592-1600), Giedraitis turėdavo vykti į sostinę atlikti įvairių liturginių apeigų. Drauge jis į Vilnių veždavosi ir savo žemaičių chorą. Sostinės prelatams, kurie jau nuo seniau savo katedroje turėjo chorą, tas žemaičių choras nepatiko. Bet vyskupas Giedraitis, matyti, su jais buvo labai susigyvenęs, kad veždavosi net ten, kur giedotojų netrūko.

Žemaičių diecezijoje vysk. Giedraitis dirbo, kiek galėjo. Savo katedroje šalia vikarų ir choristų grupės jis buvo suorganizavęs psalmėms giedoti psalmistus, kurių uždavinys buvo laisvu nuo liturginių pamaldų metu bažnyčioje giedoti psalmes, kad Dievo garbinimas be pertraukos skambėtų visą dieną. Vėliau tie psalmistai išnyko.

Taigi, vysk. Giedraitis labai daug prisidėjo prie liturginio giedojimo išplitimo Lietuvoje. Tai turėjo daug reikšmės tikintiesiems, nes pamaldų iškilmingumas ir gražus giedojimas

sutraukdavo bažnyčion daug žmonių. Varniuose ir po vyskupo mirties buvo einama jo pramintu keliu, kreipiant daug dėmesio į bažnytinį giedojimą. Varnių katedra dėl to buvo labai gausiai lankoma.

Varnių katedroje ilgą laiką nebuvo didesnių vargonų, buvo vartojami paprasti vargonai, vadinami "regale", kurie 16 amž. buvo labai madoje. Užtat visiems labai krito į akis, kai Karolius Chodkevičius Kretingoje bernardinams įtaisė tokius vargonus, "kokių nėra visoje Žemaitijoje". Taigi,

17 amžiuje jau ir kituose Žemaitijos miesteliuose buvo įtaisyti vargonai, nors ne tokie, kaip Kretingoje. Vysk. Giedraitis stengėsi į bažnytinius giedojimus įtraukti ir liaudį, todėl procesijų metu būdavo giedamos ne tik lotyniškos, bet ir liaudies giesmės. Tad vysk. Giedraičio pastangos davė pradžią liaudies giedojimui Lietuvoje.

Daugelis giesmių iš Mažvydo katekizmo galėjo būti ir katalikų giedamos be jokių pakeitimų. Vis dėlto Lietuvos katalikai rūpinosi daugiau turėti ir savų giesmių. Įdomu yra pažymėti skirtumą tarp protestantų ir katalikų katekizmų. Protestantų katekizmai (liuteroniškas Mažvydo ir kalvinistiškas Petkevičiaus) buvo išleisti su giesmių priedais, o pirmasis katalikų katekizmas (Daukšos, 1599 m.), lygiai kaip ir kitas Ledesmos katekizmo vertimas (1605 m.) buvo išleisti be giesmių. Bet giedojimas liaudyje vis tiek plito. Kai vysk. Jurgis Tiškevičius 1639 m. Žemaičių Kalvarijoje įtaisė Kryžiaus kelius, jis pavėdė vienam kunigui parašyti maldas ir giesmes, "katras lig pat sziolei tebgied žmones Kalworijes kalnus wajsztiodamis".

Nuo 15-jo amžiaus galo, kai Vakaruose imta daugiau dėmesio kreipti į chorą, giesmes, bažnytinę muziką ir

vargonus, stipriai padaugėjo ir bažnytinių brolių skaičius. Įvairių brolių atsirado ir Lietuvoje. Jos išsirūpindavo iš popiežiaus šventes ir atlaidus. Pvz., Vilniuje prie šv. Jono bažnyčios įsikūrė šv. Juozapo ir šv. Nikodemo brolija, kurios tikslas buvo mirusius vargšus krikščioniškai palaidoti. Brolių ėmė atsirasti ir Žemaičiuose. Giedraičio laikais jų buvo kelios: Rožančiaus, Švenč. Mergelės Marijos Gimimo ir šv. Onos. Jose, ypač šv. Rožančiaus brolijoje, turėjo būti palaikomas giedojimas sava kalba. Uolaus Žemaičių vyskupo dėka ir šitoji sritis iš Varnių vis labiau plito į parapijas. Žinant, kaip jis brangino gimtąją žmonių kalbą, su jais lietuviškai kalbėdamas, yra aišku, kad Giedraitis rūpinosi tokia giesme, kurią giedodamas suprastų.

7. Jėzuitų vaidmuo lietuviško giedojimo srityje.

Šalia Giedraičio veiklos matome ir jėzuitų pastangas liaudies giedojimo srityje. Jėzuitai ir Lietuvoje tuoj susirūpino pamaldų iškilmingumu. Bažnyčiose būdavo iškilmingos pamaldos su muzika. Vilniaus gatvėmis būdavo ruošiamos eisenos su muzika ir giesmėmis. Šv. Kazimiero garbei būdavo rašomi nauji himnai ir giesmės. Nuo pat pradžios jėzuitai jaunimą savo kolegijose mokė naujų giesmių. Reikėjo stipriau giesmę kultivuoti ir dėl to, kad būtų galima atsverti protestantiškus giedojimus.

Apie jėzuitų mokyklinius giedojimus informuoja jų "Bendrieji papročiai", t. y. vietiniai potvarkiai jėzuitų kolegijoms Lietuvoje ir Lenkijoje. Ten yra paduotas ištisas giesmių sąrašas, kurios turėjo būti giedamos Mišių metu įvairiomis liturginių metų dienomis. Yra suminėtos 67 giesmės. Dvylika lenkiškų, o kitos lotyniškos. Tačiau

sąrašo gale dar pastebima, jog be išvardintų giesmių dar yra giedama daugelis kitų. Esame linkę samprotauti, kad tarp tų giesmių galėjo būti ir lietuviškų. Lietuvių gyvenamoms plote nuolat jėzuitai sakydavo lietuviškus pamokslus. Jėzuitų kolegijose, ypač Žemaičiuose (Kražių kolegija), būdavo dažnai vaidinami didaktiniai religiniai dalykėliai su lietuviškomis ir žemaitiškomis įtarpomis. Buvo mėgstama į kokį nors garbingą svečią, tarp sveikinimų įvairiomis kalbomis, prabilti ir lietuviškai. Tad atrodo, kad etnografinės Lietuvos ribose būdavo giedamos ir lietuviškos giesmės.

Tiesa, jėzuitų kolegijos ilgai turėjo tik perdėm humanistinį mokymo idealą, ir jose tautinės kalbos ilgai vietos nerasdavo, nes beveik viskas buvo mokoma lotyniškai. Apie 18 amž. pradžią ir jėzuitų kolegijose prasidėjo kova dėl gimtos kalbos teisių, bet kadangi kolegijose mokėsi bajoraičiai, tai gimtoji kalba jiems reiškė lenkų kalbą. Tada jau buvo imta reikalauti, kad mokiniai sugebėtų tinkamai išsireikšti lenkiškai ir lotyniškai. 16 ir 17 amž. jėzuitai vietines kalbas vertino misijų reikalui—apaštalavimui tarp žmonių. Tad suprantama, kodėl kolegijose dar nebuvo jų mokoma.

Jėzuitai į savo mokyklas priimdavo ir protestantų vaikus. O šie turėdavo progos lietuviškai giedoti savo bažnyčiose. Apaštalaujantiems ir kietą kovą vedantiems su protestantais jėzuitams tai negalėjo nerūpėti. Juk, pvz., toks Vilniaus jėzuitas J. Livinskis, kurs Vilniuje ilgai sakė lietuviškus pamokslus (16 amž.), nuvykęs su misijomis į Ukmergės sritį, ėmė kaimo žmones mokyti giedoti. Ir vėliau jėzuitai savo misijų metu mokydavo žmones giedoti. Jėzuitų "bendrųjų papročių" giesmių sąrašo yra minima

keturiolika tokių giesmių, kurias ir protestantai buvo išsivertę lietuviškai. Todėl reikia manyti, kad jėzuitų kolegijose buvo giedama ir lietuviškai. Užtat, berods, kalba ir tas faktas, kad jėzuitai 17 amžiuje buvo pirmieji, kurie ėmė rūpintis spausdinti ir liaudyje skleisti lietuviškas giesmes.

Kai kurias lietuviškas giesmes kūrė pati liaudis, kitas — kolegijų mokiniai, nes ten buvo mokoma eiliuoti. Daugelis giesmių buvo verčiama iš lotynų ir lenkų kalbų. Todėl 17 amž. pradžioje lietuviškų katalikiškų giesmių skaičius turėjo labai padidėti. Tuo metu provincijos sinodų buvo nurodoma giedoti lenkiškąją "Bogarodzica". 1636 m. Varnių sinodas nutaria, kad prieš sumą, vietoj lenkiškose diecezijose įsakytos giesmės "Bogarodzica", būtų giedama kokia nors kita katechistinė giesmė, suprantama, savoje kalboje.

Apie lietuviškų pamokslų sakytoją jėzuitą Joną Gruževskį žinome, kad jis "sudėjo giesmę" vaikams palengvinti atsiminti katekizmą. Kitas lietuvis jėzuitas Jokūbas Paškevičius, ilgai misijonieriaęs Žemaičiuose ir Kurše, lietuviškai sukūrė giesmes apie Kristaus gyvenimo paslaptis ir apie Švenč. Mergelę. Kaimiečius jis mokė tas giesmes giedoti. Iš trečio jėzuito žemaičio Zigmanto Lauksmino nekrologo patiriame, kad jis rūpinosi bažnytine muzika ir gregorijonišku giedojimu Lietuvoje.

Taigi, jėzuitai tapo uolūs mokytojai ir platintojai bažnytinio liaudies giedojimo ir tam reikalui, kaip ir pamokslų sakymui, jie panaudojo vietinę kalbą. Jie rūpinosi pagaminti ir pirmuosius lietuviškus giesmynus. Tiesa, jie yra gana vėlyvi. 1646 m. Saliarono Mozerkos Slavočinskio vardu išspausdintos "Giesmės Tikieimuy Katholickam pridiarancias" yra

greičiausiai ne jo rašytos. Prof. Vacl. Biržiška samprotauja, kad Slavočinskio giesmynas, kuris buvo dedikuotas vysk. Jurgiui Tiškevičiui, galės būti žinomo jėzuitų rašytojo J. Jaknavičiaus giesmynas. Į tą giesmyną galėjo taip pat patekti Gruževskio, Paškevičiaus ir kitų lietuvių jėzuitų sukurtos lietuviškos giesmės.

Pagaliau jėzuitas Pranas Šrubauskas (miręs 1679 m.) išleido giesmyną, pavadintą "Balsas szirdies". Jis galėjo būti darbas kelių lietuviškai mokančių jėzuitų. Tame giesmyne yra įdomi istoriška giesmė iš rusų invazijos (1655 m.): "Giesme Ciesu Praejusiu Lietuwoy". Šis giesmynas 18-tame ir 19-tame amž. susilaukė daug leidimų ir pavirto "Kantičkomis".

Lietuvos parapijų bažnyčiose nuo seno yra pažįstamos graudžiosios Suplikacijos. Vilniaus katedroje, prie išstatyto Švenč. Sakramento, jos įvedamos 1557 metais. 17-me amžiuje jos imtos katedroje giedoti kasdien, vienam vikarui kryžiumi gulint. Jos praplito visoje vyskupijoje ir buvo giedamos sekmadieniais po sumos. Pvz., 1632 m., po Zigmanto Vazos mirties, kai grėsė karas su Maskva, Vilniaus vyskupas įsakė giedoti Suplikacijas visoje diecezijoje. 1643 m. Suplikacijos buvo įsakytos už Bažnyčios ir dvasiškijos priešus. Karų ir kitų nelaimių metais jos praplito ir Žemaičiuose.

8. Baigiamosios pastabos.

Mūsų svarstymai atrodo gana skyli. Trūksta faktų ir dažnai ryšio. Medžiaga yra paprastai atsitiktinė. Lietuvoje dar galėtų atsirasti kurių ir parapijų archyvuose naudingos medžiagos, ypač vėlesniems laikams (18-19 amž.). Tuo būdu turėtų pasisekti nustatyti ir tą vaidmenį, kurį įvairiose Lietuvos vietose yra atlikę ir

Čikagos jūros skautai pagerbia savo žuvusius brolius, nuleisdami į vandenį vainiką.

kiti vienuoliai: pranciškonai (bernardinai), domininkonai, karmelitai, o nuo 18 amž. Sūduvoje ir marijonai. Vienuolynai prisidėjo prie liaudies išmokymo lietuviškų giesmių. Atsimenant, kad lietuvis labai mėgsta savo dainas, tas darbas neturėjo būti sunkus.

Kaip matyti, žymiai daugiau turime žinių apie liturginius giedojimus, o pasigendame duomenų apie lietuvių kalbos palaikymą per liaudies giesmę bažnyčioje. Šaltinių trūksta net ten, kur tikrai nujaučiama, kad liaudies giedojimais vietine kalba turėjo būti rūpinamasi. Reikia turėti vilties, kad šitas versmių nuotrupas bus galima papildyti naujomis versmėmis, kurios padės dar tiksliau išaiškinti, kokiais keliais ir kuriais būdais lietuvių tauta išmoko giedoti lietuviškai.

kaip toji giesmė rado kelią į jos širdį, kaip ji su ta giesme organiškai susaugo.

Iki pirmojo Didžiojo Karo laikų šeimos su savo samdiniais šventus vakarus praleisdavo giedodamos šventas giesmes. Būdavo giedama per būdėjimus prie mirusiųjų. Kaimo žmonės susiję giedodavo net paprastom dienom, ypač ilgais rudens ir žiemos vakarais. Darbo vakarais, kai moterys prie ratelio verpdavo, o vyrai pakinktus dirbdavo ar virves sukdamo, visi giedodavo šventas giesmes. Per laidotuves naktimis būdavo pragie-

damos visos "Kantičkos", pirmoje vietoje atgiedant giesmę prie mirusiojo patrono. Giedodavo ir Dovydo psalmes. Buvo giedama net per linamynes ir, kai po ilgo nakties darbo imdavo aušti, kai pasirodydavo aušrinė, būdavo užgiedama giesmė į Švenčiausią Mergelę. Daugelis nemokančių skaityti žmonių atmintinai mokėdavo didelę "Kantičkų" dalį. Tad lietuviška giesmė, kurios kelias į liaudį nebuvo paprastas ir lengvas, tapo lietuviui nuolatinė jo žemės vargų palydovė.

Zenonas Ivinskis

Loginė vertybė - mintys

Kaip stebėdami gražius daiktus pagauname kai ką, kas nėra patsai daiktas, būtent, grožį, taip lygiai pagauname ir mintis, kurios nėra patys daiktai, bet kurios tuos daiktus atitinka. Ilgą laiką žmonių buvo manoma, kad mūsų mintijimo procesas pagaminąs mintis. Kad toks manymas yra visiškai klaidingas, tai labai gerai įrodo Alois Mueller savo vertinijoje knygoje "Einfuehrung in die Philosophie". Čia patieksiu tik trumpą jo minčių santvarką. Pagal jį, mintijime galime skirti penkis elementus: 1. subjektas, kurs mąsto; 2. pats mintijimo psichinis procesas; 3. mintis, kuri yra mintijama; 4. žodinė forma, kuria ta mintis yra išreiškiama; 5. objektas, apie kurį mąstoma. Skirtumas tarp mintijimo proceso ir minties glūdi tame, kad mintijimo aktas vyksta laike ir negali būti kitam perteiktas. O mintis galioja visada, gali būti išreikšta ir kitam perteikta. Tą pačią mintį galime išreikšti įvairiomis kalbomis, įvairiais būdais, net gestais. Taigi, kalbinė minties for-

ma nėra minčiai esminis dalykas.

Minties objektas visada pasilieka nuošaliai nuo jį atitinkančios minties. Mintis turi tik tarsi tam tikrą žvilgsnį į daiktą, tam tikru būdu jį primena. Bet kuri mintis niekada nėra išimtina kurio nors asmens nuosavybė, kaip jo nuosavybė yra jausmai ir valios reiškiniai. Mintys yra būtinai teisingos (aitinkančios tiesą), arba klaidingos. Bet būtų nesąmonė teigti, kad psichiniai aktai yra teisingi ar klaidingi. Kaip upės tekėjimas negali būti nei teisingas nei klaidingas, taip lygiai ir sielos veiksmi negali turėti tų pažymių. Ir minčių pasaulio struktūra bei jų tarpusavis santykis yra visiškai kitoks negu egzistuojančių daiktų. Bet struktūra yra sąryšyje su tikrovės forma. Tam tikrą struktūros formą gali atitikti tik tam tikra tikrovės forma.

Kai mintijimo procesas nepagimdo minčių, tai aiškiai parodo toks samprotavimas. Kai formuojama kas nors, kas yra realu, tada patenkinamos šios trys aplinkybės: 1. reikalin-

ga medžiaga, iš kurios formuojama; 2. suformuotas dalykas priklauso tai pačiai sferai, kuriai priklauso ir medžiaga; 3. formavimo procesas gali vykti tik su objektais, kurie yra laikini, t. y. kintami.

Galima paklausti, iš kokios medžiagos formuojamos mintys? Kadangi minčių struktūra esminiai yra skirtinga nuo psichinės būties, tad jos negali būti formuojamos iš psichinių procesų. Lygiai ir minčių nepriklausomumas nuo laiko bei jų nekintamumas tą patį užtikrina. Žmogus neturi galios iš nieko sutverti minčių. Tikroji mintijimo prigimtis nereiškia nei formavimo nei sutvėrimo.

Jeigu mintis negali atsirasti per mintijimo procesą, tad kokio santykio esama tarp mintijimo ir minčių? Lieka tik vienas vienintelis: minčių pagavimo santykis. Mintys yra visiškai nepriklausomos nuo mintijimo; jos tik juo pagaunamos. Per šitą pagavimą (aprehensiją) įgauname jų esimo sąmonę, jos tampa mums savomis tam tikru būdu. Minties pagavimas yra sprendimas, tai yra aktas, kuriuo įgyjame kažko sąmonę.

Taigi, minčių sfera yra ypatingas pasaulis, visai nepriklausomas nuo žmogaus mintijimo. Mintys nėra reikalingos būti mąstomomis, kad būtų tikros. Mintis nėra kažkas, ko jau nebūtų galima daugiau analizuoti. Priešingai, joje matome tam tikrą struktūrą, kurią truputiuką panagrinėsime.

Mintis yra sudėta iš tam tikrų elementų. Tuos elementus mes vadiname reikšmėmis (Bedeutungen). Kaip sakiniai yra sudėti iš žodžių, taip mintys iš reikšmių. Atrodo, jog reikšmės yra paskutiniai minties elementai, bet jos nėra būtybės.

Mintis yra vienetas, kurs negali būti suskirstytas į nepriklausomas da-

lis. Taigi, reikšmės nėra nepriklausomi elementai; jos yra tik sudedamosios minties dalys. Reikšmės būtinai yra koordinuotos su minties objekto elementais; taigi, šitie elementai yra reikšmių objektai. Kaip portretas atvaizduoja asmenį, visai nepriklausomai nuo mūsų, taip yra ir su santykiu tarp reikšmės ir jos objekto.

Kokiu būdu gauname žinią apie tikrovę?

Kadangi mūsų sielos gyvenimas didele dalimi vyksta pažinime, tikrovės pagavime, todėl šitų psichinių veiksnių apsvaistymas pagilins mūsų supratimą apie sielą.

Kai kurie hipnotizuotojai kartais išsigalvoja tokį juoką: aplink užhipnotizuotą asmenį kreida ar anglimi išbrėžia grindyse apskritimą ir sugestijonuoja pacientui, kad jam absoliučiai nėra galima išeiti iš to rato. Ir užhipnotizuotasis, nežiūrint visų savo pastangų, negali išeiti iš to užbrėžto rato. Bet yra buvę ir filosofų, kurie patys sau sugestijonavo, kad su savo žinojimu jie negali išeiti už savo sąmonės ribų. Toks filosofas mano, kad tik jis vienas egzistuoja, o visa kita yra tik jo fantazijos padaras. Kiti filosofai brėžia tą brūkšnį ne taip arti savo sąmonės, tačiau vis dėlto pakankamai arti, kad nematytų ištiesų tikrovės sričių. Jie tvirtina, kad žmogus negali pagauti ar pažinti daiktų, kurie yra heterogeniški, t. y. kitokios negu jis pats prigimties. Todėl jie neigia idealiosios tikrovės būvimą, neigia vertybes.

Daugelis mintytojų save sugestijonuoja, kad nėra skirtumo tarp įvairių tikrovės sferų. Jiems visas tikrovės įvairumas ir turtingumas virsta vienalyte tešla. Dvasia jiems atrodo esanti erdvi, medžiagai jie priskiria dvasios savybes, sielą ir kūną jie

laiko vienodais dalykais. Pagal šitų žmonių pažiūrą, negali būti jokio santykio tarp sielos ir kūno. Temano tie žmonės, ką nori, bet jų manymas niekad nepadarys to, kad etinės vertybės nedeterminuotų žmonių realių veiksmų, kad loginės vertybės nekreiptų psichinių mąstymo procesų, kad dvasiniai valios pasiryžimai nekreiptų fizinių kūno judesių. Yra aišku ir tai, kad laikas nėra erdvus, o vis dėlto visi medžiaginiai veiksmai vyksta laike.

N. Hartmann rašo: "Sąmonėje mintis gali reprezentuoti bet kurį daiktą, nors ji pati neturi nė mažiausio panašumo į tą daiktą. Manymas, kad tik panašios būtybės gali viena kitą reprezentuoti, yra tik fiktyvi prielaida tokiu pat būdu, kaip kad sąvokos turi būti panašios į daiktus, kuriuos jos atstovauja."

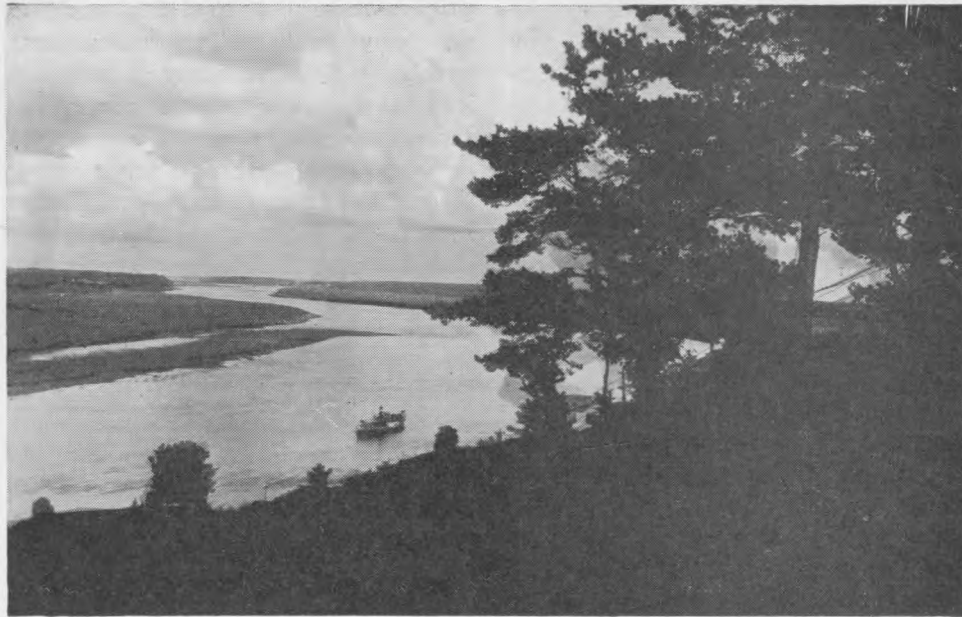
Filosofai turėjo daug vargo su pažinimo problema, nes prie šio klausimo jie artinosi ne iš natūralaus paprasto žmogaus matymo taško, bet iš dirbtinų matymo taškų, apsunkintų prietarais, kas galima ir ko negalima.

Natūralus žmogaus protas be niekur nieko mato, kad mūsų siela yra lygiai reali, laike esanti ir priežastinai veikianti esybė, kaip ir išorinis pasaulis. Siela save mato esant įvairiuose santykiuose su kitų daiktų buitimis, daug buities kategorijų yra bendros sielai ir kitiems daiktams, pažinimo kategorijos dalinai sutampa su buities kategorijomis. Siela, būdama neerdvi, nėra kokiame nors atstume nuo erdviųjų daiktų, jai nėra reikalo išeiti iš savęs, kad pagautų ar pažintų tuos daiktus, jai yra reikalingos tik tam tikros priemonės, kad pasigamintų tų daiktų vaizdus. Kai ji "paliečia" daiktus, ji žino kai ką, ir šitas žinojimas ko nors yra dau-

giau negu jo turėjimas. Susidurdama su tikrove siela ne visada susidaro ar gali susidaryti vaizdus, reprezentacijas. Ne kiekvienas žinojimas yra reprezentacija. Yra pažinimo objektų (matematika, vertybės), kurių reprezentacija yra negalima. Ir iš tikrųjų jokia reprezentacija, joks vaizdas nėra pažinimas; pažinimas atsiranda tik tai su sprendimu. Reprezentacijos ir pažinimo objektai yra visiškai skirtingi. Reprezentacija gali būti tik pojūčiais prieinamų daiktų, bet pojūčių objektas niekada negali būti pažinimo objektu. A. Mueller sako: "Aš niekada nepažįstu namo, tačiau tai, ką aš žinau, yra tai, kad šitas daiktas yra namas. Aš niekad nepažįstu dviejų daiktų lygybės, tačiau, ką pažįstu, yra tai, jog šituos daiktus atitinka lygybė. Aš visad žinau, jog kas nors yra šioks arba toks. Turėjimas vien daikto vaizdo dar nėra būtinai surištas su mano pozicijos nustatymu jo atžvilgiu."

Spręsti reiškia mąstyti. Tik reikia pastebėti, kad sprendžiame ne tik tais atvejais, kada sprendimą aiškiai formuojame, bet kiekviename žinojime apie bet ką. Tad pažinti ir mąstyti yra sinonimiškos sąvokos. Mintyti reiškia pagauti mintį, o kiekviena mintis būtinai turi savo objektą. Tad pažinti reiškia pagauti mintį ir mintyje jos objektą. Vien tik minties pagavimas dar nėra pažinimas. Ne mintis pažįstame, bet pažįstame per minčių pagavimą. Minčių pagavimas visada yra aktyvus sielos procesas.

Kyla klausimas, kas iš tikrųjų yra objektyvusis pažinimo faktas. Tai yra tam tikras santykis tarp objekto ir tam tikros jo savybės. Pvz., šis popieris yra baltas. Baltumo savybės buvimas popieryje yra objektyvus faktas. Šitoks savybės priklausomumas daiktui vadinasi pažinimo relia-

Nemunas ties Smalininkais

A. Gulbinsko nuotr.

cija arba santykis. Visada pagauname visą eilę pažinimo reliacijų, kurios grupuojasi aplink pagrindinę. Grįždami prie ką tik paimto pavyzdžio, galime pasakyti: šitas popieris yra baltas, ši spalva priklauso prie baltumo klasės, šis daiktas priklauso prie dalykų, vartojamų rašymui ir t.t. Šita vos pastebimų santykių visuma sudaro pažinimo reliacijos foną ar lauką.

Mintys turi tą struktūrinę ypatybę, kad, būdamos pagautos, jos reikalauja iš mūsų tam tikro nusistatymo jų atžvilgiu. Pagautos mintys reikalauja būti išreikštomis. Tai tarsi panašu į sielos ilgėjimąsi kūno, kuriame ji galėtų išsireikšti.

Sąvoka yra esmės išraiška. Ji apima, kaip tai gali padaryti mintis, esmines determinacijas, kurios atitinka tam tikrą daiktų klasę. Sąvoka nėra tų determinacijų kompleksas, bet tas kompleksas yra jos objektas. Sąvoka yra mintis. Taigi, mintis — sprendi-

mas negali susidėti iš sąvokų. Mintis susideda iš reikšmių tokiu pat būdu, kaip ir sąvoka. Sąvoka yra mintis, tai yra objektyvi sąvokos sąvoka.

Nuo Aristotelio laikų yra daug kalbama apie abstrakciją. Imant šį žodį tikrąja prasme, daryti abstrakciją reiškia nekreipti dėmesio į tam tikras kurios nors objekto determinacijas, paimti tik daikto determinacijų dalį, jas iškeliant iš daugybės kitų. Aristotelio abstrakcija esminiai yra surišta su jo kritikos neišlaikančia pažinimo teorija. Išeinant iš abstrakcijos sąvokos, gaunasi, kad abstrakcija būtina visuomet pasilieka toje sferoje, kurioje prasidėjo, ir niekada negali peržengti tos sferos ribų.

Bet koks žinojimas prasideda partirti. Yra trys skirtingi keliai pasiekti pažinimo santykį. 1. Pažinimo santykis randamas pojūčiais prietaimuose daiktuose. 2. Pažinimo santykis randamas pojūčiais neprietaimuose objektuose — idealiuose ob-

jektuose ir vertybėse. Ne tik vertybės, bet ir bendrai pojūčiams neprieinami objektai gali būti intuityviškai pagaunami. Šita intucija pati savyje nėra pažinimas, bet, kaip ir pojūčių objektų srity, yra pagavimas, paėmimas į sąmonę. Kalbėdami apie mintis, sakėme, kad jų intucija neapima jų specifinio turinio, bet tiktai bendrąjį tipą. Minčių turinį pasiekiamo santykio ir dedukcijos būdu. Pažinimo santykis gali būti pagaunamas ir pačiuose intucijos objektuose, kai jie nėra per daug sudėtingi. 3. Pažinimo santykis gaunamas protavimo pagalba. Pasiremami sąryšiais, esančiais tarp minčių, ir naudodamiesi dedukcija, galime jau iš pažintų minčių išvesti naujas ir tuo būdu įsigyti naujus pažinimo santykius.

Be santykių neturėtume pažinimo. Tarp mūsų žinojimo ir tikrovės visada tarpininkauja santykiai. Pažįstantysis buities struktūroje turi būti kokiu nors būdu panašus pažįstamajam objektui. Pažinimo santykis savo struktūra labiausiai yra panašus minčiai, todėl jis priklauso loginei sferai. Tai ir yra labai suglaustai paimta A. Muellerio pažinimo teorija. Ir N. Hartmanno pažinimo teorija pagrindiniuose punktuose su ja sutinka.

Žvelgiant į medžiaginio pasaulio pažinimą, tenka prisiminti tai, kas buvo pasakyta apie mūsų tikrąją patirtį. Mes suprantame tik savo pergyvenimus, savo veiksmus. Todėl ir stengiamasi gamtos datas paversti į mūsų pergyvenimus, į mūsų veiksmus, darant su gamtos reiškiniais eksperimentus. Žinome, kad gamtos mokslai gimė iš alchmistų ir ypač iš Galilėjaus eksperimentų. Apie tai R. Mondolfo rašo: "Jau Kopernikas davė pavyzdį, kaip panaudoti astronomijoje matematinę hipotezę fizikos įrodymui. Gamtos fenomenas stoja

prieš stebėtoją, kaip labai sudėtingas dalykas ir tenka jis analizuoti, suskirstyti į jo sudedamąsias dalis, kad surastume jo dėsningumą. Bet kai norime eksperimentu atkartoti to reiškinio dalį ar jo visumą, tada jau iš anksto turime turėti savo protę bent prileidžiamą ir galimą tų įvykių dėsningumą. Aišku, kad šis eksperimentų kelias su savo sintetiniu procesu gali bazuotis tik ant pirmiau vykusio paprasto stebėjimo ir jo analitinio proceso. Tačiau šis paskutinis duoda tik hipotezes. Tik eksperimentas gali su savo deduktyviu procesu pasiekti įsitikinimą ir žvelgti į dalyką su mokslinio pažinimo tikrumu.

Galilėjui gamta atrodo knyga, kurią ne visi moka skaityti, nes ji parašyta nuo mūsų abėcėlės skirtingomis raidėmis. Gamtos raidės yra trikampiai, kvadratai, apskritimai ir kitos matematinės figūros bei formulės, kurios geriausiai tinka tai knygai skaityti."

Ir dabartinė pedagogika remiasi supratimu, jog tik per eksperimentus, per apsiėjimą su daiktais ir per nuosavus išgyvenimus žmogus tegali iš tikrųjų pažinti tikrovę. Šis supratimas pagimdė veikliąją ar darbo mokyklą įvairiuose jos pavidaluose. Taip vadinamoje "Arbeitsschule" mokiniai plačiu mastu panaudoja rankų darbą. Natūralus jaunuolių judrumas ir aktyvumas čia sumaniai panaudojamas žinojimo ir sugebėjimų įgijimui. Mokykloje jaunuoliai ne tiek klauso mokytojo žodžių ar skaito knygas, kiek jie patys virsta mažais tyrinėtojais: jie patys daro įvairius eksperimentus, daugybę tikrų stebėjimų ir išmoksta išreikšti savo įgytąsias žinias ne apytikriais žodžiais, bet realiais daiktų ir aparatų modeliais, piešiniais, schemomis su matais ir skaičiais.

Senovinė mokykla buvo žodinė ir pasyvi. Mokytojas savo žodžių pagalba stengėsi formuoti jaunuolio sielą, panašiai kaip skulptorius formuoja iš marmuro statulą. Tačiau juk jaunuolis nėra tik negyvas akmens gabalas. Priversti per ištisą vailandą pasilikti pasyviais berniukai pertraukų metu išreiškia savo norą judėti perdėtu triukšmu ir baisyriksmu. Tas aiškiai rodo, kad mokykla neduoda vaikui tinkamo užsiėmimo, ji nepanaudoja protingai vaikų aktyvumo, ji yra senovinė, žodinė, pasyvi mokykla, ji yra labai atsilikusi. Jaunuolis nėra ėriukas ar veršiukas, bet mažas tyrinėtojas. Modernioje aktyvioje mokykloje jaunuolių aktyvumas randa žmogaus vertą pritaikymą.

Tradicinė žodinė ir pasyvi mokykla turi didelį palinkimą virsti kalbų mokykla. Šios tradicinės mokyklos šalininkai yra uolūs lotynų ir graikų kalbų mokymo propaguotojai. Kur pasiduodama jų įtakai, ten net mergaitės verčiamos atmintinai kalti lotyniškus žodžius, mokyti lotynų gramatikos taisykles su daugybe išimčių, iš ko jos niekada neturės jokios naudos. Jaunuolis ir jaunuolė tokiu būdu greitai pastebi, jog gyvenime esama neišmintingų dalykų ir kad suaugusieji turi tiek mažą supratimo, kad verčia jaunąją kartą eikvoti savo laiką ir energiją tokiems nenaudingiems dalykams. Iš tikrųjų, juk tik dvi negausios profesijos tėra reikalingos lotynų kalbos: kunigai ir istorikai.

Gaudingo pakraipos aktyvioji mokykla išdirbo metodus, kaip mokyti visus mokyklos dalykus, pasinaudojant mokinių veiklumu. Tradicinėje mokykloje geru mokytoju skaitomas tas, kurs sugeba perteikti mokiniams dvasinį maistą, gerai sukramtytą.

A. Gulbinsko nuotr.

Lietuvių Šv. Kryžiaus bažnyčia Čikagoje.

Modernioje mokykloje geru mokytoju yra laikomas tas, kurs sugeba, pats mažai kalbėdamas, sužadinti mokinių intelektualinį veiklumą, tiesos ieškojimą, kurs atveria jaunimo akis visų žmogiškųjų vertybių pagavimui. Lankiausi Leipzige (Vokietijoje) Gaudingo vedamoje gimnazijoje ir žiūrėjau jo paties (pasauliečio) vedamos religijos pamokos. Jis pats mažai kalbėjo. Jis tarsi vaidino susirinkimo pirmininko rolę. Jo mokiniai labai rimtai kalbėjosi apie religinius pergyvenimus, tiek jų pačių patirtus, tiek žinomų istorijos asmenų išgyventus. Jų nuotaika rodė, kad iš tikrųjų jie buvo suėję į kontaktą su religinėmis vertybėmis ir jiems nebuvo reikalo mechaniškai kartoti iš knygų išmuktų žodžių.

Dr. J. Mačernis

GYVENIMO IR AUKLĖJIMO KLAUSIMAIS

Kalbėti apie auklėjimą yra labai sunku. Čia neužtenka tik nuduoti išmanantį, negalima sudaryti įspūdžio tik gražiai parinktomis frazėmis, reikia žinoti, ką sakai. Aš pati negaliu duoti savo vaikams tai, ką norėčiau duoti, negaliu jų taip išauklėti, kaip reikėtų. Matau, kad tarp realybės ir noro yra labai didelis tarpas. Bet šitas faktas ir verčia mane kalbėti apie auklėjimą, visiems šaukti ir skelbti, kad jis yra būtinais reikalingas, kad jo labai mūsų šeimose trūksta, kad juo per mažai rūpinamasi.

Jaunimo saviaukla yra apverktinai stovyje. Tvarkingas jaunuolis kasdien valosi batus, tvarko kambarį, šukuojasi, o kiek jis laiko pašvenčia, tvarkydamas savo dvasinį pasaulį, ar jis tam reikalui skiria bent pusvalandį į dieną? Nors mes turime šeimas, tėvus, bet daugelis jaunuolių pasijunta, kaip žvirblis per anksti išmestas iš lizdo. Jis nemoka skraidyti. Mes kaltiname jaunimą, bet neužmirškime pakaltinti ir tėvų. Kai vaikas dar yra mažas, jie labai rūpinasi jo fiziniu augimu, saugoja jį nuo pavojų, globoja. Tam skiria jie daug laiko. Bet kai vaikas paauga, jis yra paliekamas toliau augti, kaip medis miške. Tėvai net nenoriai atsakinėja į jo klausimus, o ką jau bekalbėti apie bet kokį dvasinį auklėjimą? Jei

vaikas nedaužo langų, jeigu jo rūbai nėra per daug supurvinti, jei laiku jis pareina valgyti ir miegoti, jei mokykloje jis nepasižymi per dideliu pramušgalviškumu, tai tėvai mano, kad viską jie atlieka gerai, kad jų vaikas gerai auklėjamas. Nei jaunas nei tėvai nesiima charakterio, būdo, vidaus tobulinimo darbo, jie nesirūpina žmogiškųjų vertybių puoselėjimu, žmogaus ugdymu, jo ydų karpymu ir būdo lavinimu. Nekalama geležis, kai ji minkšta, o paskui stebimasi to darbo grubumu ir sunkumu. Kaip pasiklosi, taip išsimiegosi. Į ką jaunas įprasi, tą senas teberasi. Šios patarlės yra šventi ir tikri žodžiai.

Būtų bereikalingas darbas prisispurus aiškinti, kad savęs auklėjimas yra būtinas. Jau ir daržininkas žino, kad neapkaręs į visus šonus besiveržiančių atžalų, jis neturės gražių rožės žiedų. Tad logiškai galvojant, žmogus, netvarkydamas įvairių savo netobulumų, negalės vystyti aukštyn, ir jo dvasia darysis kuprota. Tačiau viena yra žinoti, o kita sugebėti atlikti. Gali turėti daug teoretinių žinių, bet stokoti valios pasišventimo, meilės. Tada nieko nepasieksi.

Dar norėčiau pabrėžti, kad žmogaus psichologijos pažinimas niekad nesensta, tad nėra ko bijotis tais klausimais tartis ir su labiau subrendusiais asmenimis. Žilo plauko — sveikas protas. Jų patirtis, jų stebėjimo platus akiratis niekad nebus atsilikęs nuo gyvenimo. Gyvenimo sąlygos keičiasi, bet žmogaus esmė visais amžiais lieka ta pati. Man atrodo, kad naivu tvirtinti, jog senesnio amžiaus žmonės nepajėgia eiti su jaunimu, jo nesupranta. Dažnai jų gyvenimo patirtis liepia siūlyti tas vertybes, kurias gyvenimas labiausiai įvertino. Jaunimas dar nespėjo to su-

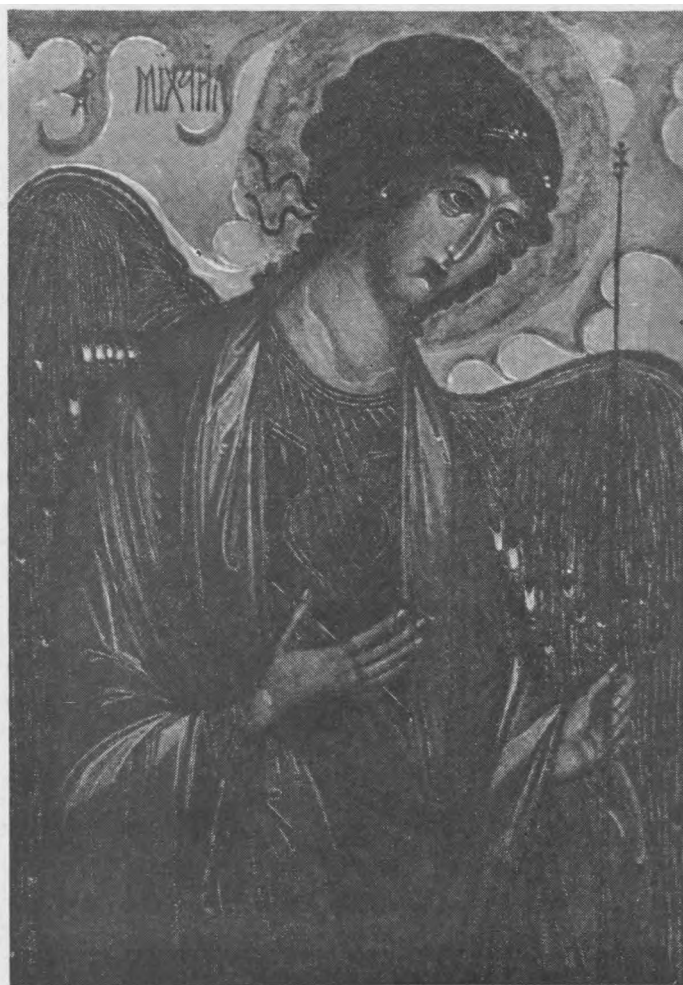
vokti. Iš čia dažniausiai ir kyla jaunųjų nesuskalbėjimas su vyresniaisiais. Pvz., vienas kitas užmeta, kad Foersteris paseno. Kažin. Gal paseno jo išsireiškimo būdas, frazeologija, žodynas, bet esminis žmogaus vidaus supratimas liko tas pats. Jį galime papildyti, bet branduolio nepakeisim.

Auklėjime, kaip ir paprastai gyvenime, kaip ir kiekviename darbe, niekas tiek daug nereiškia, kaip meilė ir pasišventimas. Ir čia vėl užkliūvame už neretai vienur ar kitur sutinkamo klausimo: kokia yra moters paskirtis? Neseniai pasirodžiusioje Alės Rūtos knygoje "Duktė" keliose vietose skelbiama mintis, kad moters paskirtis — šeima. Arba, tiksliau sakant, moteris, sukūrusi šeimą, nieko daugiau negalinti trokšti, siekti, niekur kitur veržtis, nes jos paskirtis — ištirti vaikuose. Jei pati moteris — motina taip galvoja ir jaučia, negali būti laimingesnės šeimos. Tačiau jei būtų motinų, kurios be savo šeimos ir vaikų būtų viliojamos profesijos ar studijų, jos visados susidurs su pavojumi duoti šeimai tik trupinius ar tik pripuolamai duoti to maisto, kuris reikalingas kiekvieną valandą ir minutę. Iš tikrųjų, gal ir nebus per daug pasakyta, kad gyvenimas moteriai priklauso tol, kol ji tampa žmona. Po to ji pradeda priklausyti kitiems ir kitų gyvenimui. Ji turi atiduoti kitiems tai, ką buvo prisirinkusi sau. Tačiau tai nėra tragiška. Kiekvienas vertybės atomas, atiduotas šeimai, lygiai kaip ir vandens lašas gamtoje, nežūva. Vadinasi, moteris neišsieikvoja. Ji visad lieka ta pati. Jeigu ji ką nors duoda, tai visuomet kitu keliu dar gausiau jai sugrįžta. Grįžtant prie Alės Rūtos iškelto klausimo, reikia pasakyti, kad jis aktualus ir mūsų iš-eivijai. Studijos ir profesiniai uždaviniai ne tiek atitraukia motinas nuo

vaikų, kiek darbas, arba geriau sakant, gerbūvio siekimas. Tačiau reikia sutikti su tuo, kad jei turi šeimos, tavo vieta namuose. Aišku, visad pasitaikys išimčių, tačiau daugelis motinų tikrai nusikalsta, be būtino reikalo eidamos iš namų. Grįžusios iš darbo, jos yra pavargusios, piktos, irzlios. Ji turės pasitenkinti tik tuo, kas būtiniausia, be ko jokių būdu negalima apsieiti — pagaminti maisto. Apie vaikų auklėjimą pagalvoti ji neturės laiko.

Štai keletas klausimų motinoms. Ar rūpinamės atlikti su vaikais kasdienes lietuvių kalbos pamokas? Ar duodam jiems išrašinėti iš knygų, ištaisom ir patikrinam bei paaiškinam klaidas? Ar žiūrime, kad jiems tinkamos knygos būtų perskaitytos, ar pasikalbam su vaikais apie jų turinį ir mintis? Ar pasistengiam, kad vaikų laikraščiai būtų perskaityti nuo pradžios iki galo ir išsprendžiami uždaviniai bei atsakomi klausimai, jeigu jų ten yra? Ar einame drauge su vaikais į parengimus, vaidinimus, mokyklų ruošiamas šventes? Būtų dar ir daugiau klausimų, į kuriuos turėtume atsakyti — taip. Jeigu taip atsakyti negalėtume, tai reikėtų pasitaisyti.

Gyvenimo aplinkybės žmogui daro labai daug įtakos, ypač išpūdžiams imlus yra vaikas. Jis stebi, vertina ir savinasi labai jautriai ir greitai. Mūsų gyvenimo aplinkybės nėra palankios. Kiekviename žingsnyje yra pavojų. Iš plataus aplinkinio pasaulio, supančio mus ir mūsų vaikus, norėčiau trumpai paliesti tik patį intymiausią vaiko pasaulio ratą — namus ir jų įtaką. Norint kalbėti apie vaikų auklėjimą, pirmiausia reikėtų pažvelgti į vyro ir žmonos sugyvenimą. Jei mes norime ką nors duoti, turime tai patys turėti. Jei norime, kad

RUSŲ IKONA
iš 15 amž.

(Andrius Rubljov)

vaikai būtų švelnūs, patys tokie būkime. Jei laukiame iš vaikų mandagumo, patys nepažeiskime jo taisyklių. Jei trokštame, kad vaikas būtų nemelagis, patys mylėkime tiesą ir nekėskime melo. Jei ilgimės savo vaikuose religingumo, nebūkime religijos srity apsileidę nei mes patys. Ir tai ne vienas kuris iš tėvų, bet abu. Kaip dažnai mes iš vaikų to reikalaujame, ko patys neturime ir nevykdome. Mes puolam, smerkiam ir teisiam vaikus, o užmirštame, kad

gal mes patys buvome pirmoji priežastis, paskatinusi vaiką nusikalsti. Reikalauti yra lengva, bet duoti — kieta ir sunku.

Tėvams reikia nepamiršti labai svarbaus reiškinio, kad vaikas, kaip dar jis bebūtų mažas ir jaunas, yra *asmenybė*, yra žmogiškoji būtybė, turinti teisę į savą gyvenimą, į savą pasaulį. Vaikas nėra daiktas ir jo negalima naudoti kiekvienam savo kapryzui, negalima jo svaidyti, kaip mūsų nuotaika ir ūpas padiktuos.

Reikia susidaryti tam tikrą sistemą, stengtis nepažeisti jo jautrios sielos, prisitaikyti prie jo interesų. Vykdamas būtiną auklėjimo rutiną, turi būti atsižvelgiama į vaiko charakterį. Dar noriu pakartoti, kad auklėjime, kaip ir visur kitur gyvenime, svarbiausią vaidmenį reikia priskirti meilei ir pasišventimui.

Tos, kurios augina mažuosius, naujagimius, gali pastebėti, kaip raminančiai juos veikia daina, muzika, ramus, įtikinantis motinos balsas. Juk vaikas pirmuosius žodžius taria ne iš savęs. Jo perduodamas tonas yra ne jo paties sukurtas. Jis kartoja tik tai, ką girdi, jis mokosi iš kiekvieno judesio, iš kiekvieno garso. Jeigu jam šypsomasi, ir jis pradės šypsotis, bet jis taps vis irzlesnis ir piktesnis, jeigu su juo bus dažnai netenkama kantrybės.

Norėčiau dar prasitarti vienu klausimu, kurs nekartą jau buvo iškeltas "Laiškuose Lietuviams" — tai pasiaukojančios meilės reikalas. Meilės, nereikalaujančios, nieko nelaukiančios, neišmetinėjančios, sau nieko ne trokštančios. Ta proga norėčiau imti vieną jos reiškimosi kelią ir pažvelgti į Švenč. Mergelės asmenį.

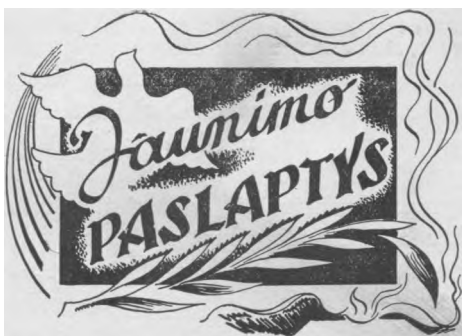
Štai aš Viešpaties tarnaitė. Kažkas bandė šią mintį vystyti teikdamas, kad moters pareiga gyvenime ir esanti būti tarnaitė. Iš karto toks reikalavimas atrodo žiaurus ir nepriimtinas. Juk "tarnaitės" sąvoka sukelia mummyse apgailėtinais pažemintomis, nevertinamos, persidirbusios, dažnai skriaudžiamos ir vargstančios moters vaizdą. Tačiau tik pats žmogus ir gyvenimas tarnaitės sąvoką taip nuvertino. Tikrumoje tarnaitės sąvoka, kaip ją suprato Marija ir kaip ji paties Dievo buvo suprasta, iškelia be galo kilnią, pasiaukojančią, norinčią duoti, o ne imti, rūpintis, o ne

būti nuolat lepinamai, kiekvienu atveju sutinkančią su Dievo valia, uoliai savo uždavinį išpildančią moterį. Taip suprantas tarnaitės vaidmuo yra lygiai svarbus bręstančiai mergaitei santykiuose su namų aplinka, lygiai ištekėjusiai moteriai santykiuose su savo vyru, lygiai motinai santykiuose su savo vaikais. Tarnavimo ir savęs užsimiršimo iš mūsų reikalauja pats gyvenimas ir to reikalavimo išpildyme glūdi visas gyvenimo pasisekimas. Mums reikėtų elgtis panašiai, kaip toje pasakoje, kur žmogus, sutikęs savo nelaimę, prašė, kad ji sumažėtų. Nelaimė jo paklausiusi ir vis mažėjusi, kol žmogus ją į ragelį uždaręs ir į tvenkinį įmetęs. Tada jam ėmė labai sektis. Jeigu ir mums pasisektų savo egoizmą, nepaslankumą, puikybę, pyktį ir visas kitas ydas sugrūsti į panašų ragelį, gyvenimas būtų tikrai gražus ir mums ir visiems tiems, kurie mums koku nors būdu yra patikėti.

Tad ir vaikus auklėdamos turėtume neužmiršti šios savo pareigos — tarnavimo būtinumo. Mes neturim laukti iš vaiko dėkingumo. Mes turim atlikti pareigą, kuri mums skirta ir už kurią atlygins Tasai, kurs mus leido žemėn. Tuo nenoriu neigti, kad vaikuose reikia ugdyti mandagumą, tik noriu pasakyti, kad motina neturi laukti užmokesčio už kiekvieną mažiausią savo pareigos atlikimą. Visa tai ateis vėliau, kai vaikas supras ir įvertins.

Kaip mes rūpestingai šluostom dulkes ir plaunam grindis savo bute, taip dar rūpestingiau turime prižiūrėti ir auklėti savo vaikus, nors tas darbas atrodytų varginantis ir įkyrus. Kiek pastangų auklėjimo darbe parodysim, tiek džiaugsmo turėsime iš savo vaikų.

Danutė Augienė

ANGELAS AR DEMONAS?

Gerbiamas Tėve,

Šių metų 6-tame "Laiškų Lietuviams" numeryje buvo rašytas straipsnis tema: "Ar jie visi vienodi?" Ten buvo rašoma apie septyniolikos metų mergaitę, kuri mananti, kad visi vyrai yra vienodi, visi blogi, visi tik stengiasi mergaites išnaudoti. Jūs jai atsakėte, kad tai netiesa, nes yra ir gerų kilnių vyrų. Šia proga ir aš norėčiau paklausti, ar visos moterys ir visos mergaitės yra vienodos. Man teko su keletą draugauti, ir pamaciau, kad tarp jų skirtumo labai maža: visos yra labai pavydžios, pilnos kaprizų, visos daugiau ar mažiau tuščios. Taip pat labai nepastovios, lengvapėdiškos, neatviros. Nežinia, kada joms tikėti, kada ne. Netikėti lyg ir nepatogu, bet kai patiki, beveik visuomet tenka nusivilti. Turiu prisipažinti, kad kiekviena moteris man yra mįslė. Kartais atrodo, kad aš ją jau gerai pažįstu, bet štai, žiūrėk, kitą dieną pasielgia visai nelauktai. Atrodo, kad per dieną būtų visai pasikeitęs jos charakteris ir prigimtis. Matau, kad yra labai teisingi "Rigoletto" operoje dainuojami žodžiai: "La donna è mobile, qual' piuma al vento." Tikrai moteris yra nepastovi, lengvapėdiška, nuolat keičiasi ir skraido į visas puses, papūtus

mažiausiam vėjeliui, lyg lengvutė plunksna. Kartais ji atrodo tikras angelas, bet nepraeis nė valandos ir, žiūrėk, jau ji panaši į demoną. Ar tikrai visos moterys yra tokios?

Atsakymo laukias *Algimantas*

Mielas Algimantai,

Atsakydamas į Tavo klausimą, papasakosiu įdomią indų legendą, kurioje kalbama apie moters sutvėrimą. Dievas, sutvėręs visą pasaulį ir jo valdovą — žmogų, apžvelgė savo kūrybą ir pamatė joje tikrai daug grožio ir įvairumo. Tada jis paėmė šių dalykų: mėnulio apvalumą ir gyvates raitymąsi; vijoklės sukimąsi ir žolės drebėjimą; rožės grožį ir smilgos lieknumą; lapo lengvumą ir persiko švelnumą; nedrąsų ėriuko žvilgsnį ir vėjo nepastovumą; debesio liūdnumą ir saulės spindulio blizgesį; kiškio bailumą ir povo tuštybę; pūku minkštumą ir deimanto kietumą; medaus saldumą ir tigrės žiaurumą; ledo šaltumą ir ugnies karštį; šarkos tauškėjimą ir karvelio burkavimą. Paskui visa tai sumaišė ir iš to mišinio padarė moterį.

Ji buvo elegantiška ir patraukli, gražesnė už bet kurį kitą kūrinį. Net pats Dievas stebėjosi tokiu įdomiu savo kūriniumi ir jį padovanojo jau pirmiau sutvertam vyrui.

Po savaitės ateina pas Dievą nuliūdęs vyras ir Jam sako: "Viešpatie, ta moteris, kurią man neseniai dovanojai, nuodija mano gyvenimą. Nuolat plepa, skundžiasi kiekvienu menkniu, drauge ir verkia ir juokiasi, visuomet susierzinus, pilna kaprizų, įžūli, nuolat ji mane sekioja ir neleidžia nė atsikvėpti. Prašau Tave, Viešpatie, pasiimk ją, nes su ja gyventi man visai neįmanoma."

Dievas, būdamas tėviškai geras, iš klausė jo prašymo ir paėmė moterį.

R. Račiūno nuotr.

Mišios Čikagos skautų stovykloje.

Bet nepraėjo nė savaitės, ir štai vyras, atėjęs pas Dievą, maldauja: "Viešpatie, mano gyvenimas tapo labai nuobodus, kai Tau gražinau tą tvarinį, kurį man buvai dovanojęs. Ta moteris man šoko ir dainavo, ji žiūrėjo į mane tokiu žvilgsniu, kurs mane žavėjo. Ji su manim žaidė, juokavo, ir aš nerandu jokio vaisiaus, kurs būtų toks saldus, kaip jos glamonėjimas. Sugražink man ją. Viešpatie, prašau Tave, nes be jos gyventi negaliu."

Ir Dievas jam vėl atidavė moterį.

Praėjo savaitė, ir Dievas net antakius suraukė, pamatęs vyrą, tempiantį prie Jo moterį ir besiskundžiantį: "Tiesiog nesuprantu, kas čia yra, bet šita moteris man yra didesnė kančia negu malonumas. Pasiimk ją, Dieve, aš daugiau nenoriu apie ją nieko girdėti."

Išgirdęs šiuos žodžius Dievas užsi-rūstino ir vyrui piktai tarė: "Žmogau,

grįžk su savo drauge namo ir išmok su ja sugyventi. Jeigu ją iš tavęs pa-imsiu, vėl po savaitės grįši ir prašy-si, kad gražinčiau.

Nuliūdęs vyras apsisuko ir, eida-mas su moteria namo, dejavo: "Koks esu nelaimingas! Dvigubai nelaimin-gas: negaliu gyventi su ja, bet nega-liu gyventi ir be jos."

Prie šitos legendos nereikėtų nieko pridėti, juk viskas aišku. Moteryje, kaip ir kiekviename žmoguje, yra gerų ir blogų ypatybių. Išmok geras ypatybes įvertinti, į blogas nekreipk tiek daug dėmesio, ir pamatysi, kad gyvenimas taip pat ir su moteria yra įmanomas. Ne tik įmanomas, bet ir laimingas. Moteris gali būti vyrui naujų minčių įkvėpėja, ramstis sun-kenybėse, angelas sargas pavojuose. Bet ji gali būti ir jo gyvenimo apkar-tintojo, nepakeliama našta, suvedžio-jantis demonas. Tad išmok ją su-prasti, išmok ją įvertinti ir su ja su-

gyventi. Ar ji tau bus angelas ar demonas, didelė dalimi priklausys nuo tavęs.

Tiesa, kad dažnai moteryje galime pastebėti nesuprantamą tuštumą, lengvapėdiškumą, pavydą. Ji pavydi kiekvienai savo konkurentei, nesvarbu, ar ji bus jos geriausia draugė, ar tikra sesuo. Net motina gali pavydėti savo dukrai. Ji nekės to vyro, kurs daugiau dėmesio rodo jos dukrai negu jai. Tai yra aukščiausias egoizmo laipsnis. Bet netrūksta ir tokių moterų, kurios, užmiršę save, gyvena tik kitiems. Jų altruizmas, jų artimo meilė gali pasiekti aukščiausio heroizmo laipsnį. Ar neteko niekad sutikti tokių moterų, kurios išteka

už amžino invalido, visai nemylimo asmens, vien tik dėl to, kad galėtų į jo tamsų gyvenimą įnešti bent kibirkštelę šviesos?

Taip, jeigu tik iš viršaus į moterį žiūrėsi, jei nesuprasi jos sielos gelmių, ji tau bus neatspėjama mįslė. Moteris turi aistringą širdį. Bet aistra gali būti tiek gėriui, kiek ir blogiui. Toji širdis gali tave mylėti angelų meile, bet jeigu patrauksi ne tą registą, patirsi didžiausią kerštą ir neapykantą, iš tos pačios širdies! Tad išmok elgtis su tais registrais, ir moteris į tavo gyvenimą įneš daug džiaugsmo, laimės, švelnios harmonijos.

Juozas Vaišnys, S. J.

Atsilikėlė

Julė baigia universitetą. Iš pradžių jai atrodė, kad tie mokslai niekada nesibaigs, bet štai — jau ir paskutiniai metai. Dar trys mėnesiai, ir ji, su diplomu rankoje, paliks šiuos didžiausius mūrus, kur prabėgo sunkūs, bet drauge ir įdomūs mokslo metai, ir išžengs į pasaulį.

Pasirėmusi ant rankos, Julė žiūri į knygą, bet raidžių nemato. Jos mintys, švelnios ir lengvutės, taip toli, toli. Visos jos draugės jau kuria šeimas: vienos ištekėjusios vaikus augina, kitos dar universiteto suolus zuliną, bet jau vaikšto rankas žiedais apsimausčiusios ir tik skaičiuoja dienas iki vestuvių. Julė irgi norėtų ištekti, turėti mažą jaukų butelį, kur tvarkytų kambarius ir ruoštų vyrui pietus. O paskui abudu susėstų sodelyje po plačia obelimi ir, žiūrėdami į nakties burtus, kalbėtų apie dukterį ar sūnų... Ach, tos svajonės! Kaip toli tikrovė nuo jų! Julė žino, kad ji graži

— draugės dažnai ją paerzina — jos stambūs, kaštoniniai plaukai sukasi patys, akys mėlynos — lyg Baltija. Ir ūgis aukštas, liemuo lieknas, atsidžiaugti negali! Bet berniukai prie jos nelimpa, ir Julė žino kodėl: ji senoviška, atsilikusi. Jei ir nueina kada į šokius, prieš dvyliką jau į namus skuba. Draugės geria, rūko ir juokiasi, bet Julė paima siaubas, pagalvojus apie tokią dažų maskę ant veido ar suknelę, kirptą kuone iki liemens... Ji mėgsta muziką, skaito knygas, džiaugiasi gamta ir myli viską, kas išeina iš Tvėrėjo rankos. Bet daugelis klysta — ji nėra atsilikusi; ji tik negali priversti save eiti prieš savo sielą ir prieš viską, į ką šventai tikėjo, ką motina mokė nuo pirmųjų jos žingsnių. Gal tik Vladas ją tesuprato, kada Kalėdų metu parlydėjo iš šokių namo ir pasakė — "Gera pasakoj kartais paklysti..." Bet Vladas, turtin-gų tėvų sūnus, yra pirmas mokinys,

ir į merginas visai nežiūri. Štai, jau ir pavasaris, o po Kalėdų vien tik universiteto suole Julė jį pamato.

Dienos lekia kaip vėjas, ir mokslo metų galas artėja. Abiturientų klasė atsisveikina su mokykla triukšmingai, išgeria taures vyno, išlieja milijonus dainų. Ir Julė, kuklioje melsvoje suknelėje, tik su gintaro karoliais ant kaklo, nubraukia nevieną ašarą. "Gal gyvenimui ir pavyks tave pakeisti", sako Liucija, populiariausia studentė. "Kitaip tu ir paliksi sena pana. Pabusk iš miego, svajotoja..." Julei skaudu, bet ji tyliai nuryja į gerklę besirenkančias ašaras ir šyp-teli: "O tu, Liuce, ką ateičiai kuri?" Liucė paslaptinai prislenka arčiau ir neiškenčia: "Vladas gavo inžinieriaus darbą geroje kompanijoje — ir aš kaip nors noriu ten įsitaisyti. O paskui — Vladas turtingas, aš graži: visai nebloga pora, tiesa?" Ir ji nu-plaukia savo plačioje, blizgučiais nusagstytoje ir giliai kirptoje suknelėje.

Vladas tikrai išgarsėjo. Pora mėnesių nepraėjo, kai laikraščiai rašė apie jauną lietuvių inžinierių ir jo daug žadančią ateitį. Tiktai Liucės pastangos nuėjo veltui — ir raudoni nagai, ir kirptos suknelės, ir nuolatinė dažyta šypsena nepavergė jo širdies.

O vesti jis ruošėsi: ir butą nusisamdę, ir mašiną nusipirko, tik sužadėtinės vardo niekas nežinojo: tur būt, iš kito miesto, o gal ir amerikoną.

Susibūrusios palei bažnyčią buvusios studentės įvairiai spėlioja. O Liucė rankas trina ir ašaras vos benuryja — tokia žuvelė ne kasdieną pasitaiko.

Štai, ir jaunoji sužadėtinė atvažiuoja. Jos mato, kaip ji išlipa iš naujo Lincoln'o, atsargiai iškelia savo ilgos baltos suknelės plačią uodegą ir įsikabina tėvui į parankę. Balti kaspiniai, baltos gėlės ir auksinis kryželis;

TRUMPI KLAUSIMAI SU ATSAKYMAIS

1. *Kaip elgtis su tais, kurie gyvena svetimoterystėje, ar tinka juos aplankyti, ar gal reikėtų vengti pas juos eiti? Jeigu neisime — reiškia, kad juos smerkiame, o jeigu juos lankysime, tai gali atrodyti, kad mes jų elgesio nelaikom blogu ir jį patvirtinam. Esu skaičiusi, kad žmogaus smerkti negalima, bet reikia smerkti tik nuodėmę. Kaip tai suderinti?*

jos suknelė su ilgom rankovėm, mažu kalnieruku. O iš po aukštos karūnos, apsuptos rūtų vainiko, lenda tankūs kaštoniniai plaukai. "Atsilikėle!" — nustemba Liucė, ir draugės žiūri viena į kitą, negalėdamos patikėti savo akimis.

"Atsilikėle" lėtais žingsniais eina per bažnyčią. Jos skruostai nuraudę, galvutė truputį palenkta, ir akys ašarotos iš džiaugsmo. Ji nemato nustebusių draugių akių, jos nepaliečia pavydūs žvilgsniai. Jos širdis šviesi, kaip balta suknelė, ir mintys nekal-tos, kaip žalios rūtos. Ten, prie altoriaus, jos laukia mylimas. Jo ir jos gyvenimo tikslas yra tas pats: katalikiška ir lietuviška šeima — mažutis meilės ugniakuras.

Lauke krinta medžių lapai, rudens vėjas švelniai išdykauja. O bažnyčioje Kristaus statula ištiestomis rankomis, rodos, laimina jaunuosius, ir praviri langai dreba nuo jungtusių maršol!

Raganėlė.

* Teisingai sakote, kad žmogaus smerkti negalima, bet reikia smerkti nuodėmę. Kartais gal praktikoje tai sunku suderinti. Kristus liepė mylėti ne tik draugus, bet ir priešus. Šis įsakymas, be abejo, galioja ir tada, kai eina kalba apie Kristaus priešus, t. y. apie tuos, kurie gyvena sunkioje nuodėmėje. Jiems pats Kristus parodė didžiausią meilę, už juos kentėdamas ir mirdamas. Taigi, reikia tik stengtis neparodyti žodžiais ar darbais, kad mes sutinkame su kokio nors žmogaus nuodėme. Tą žmogų mes turime mylėti, jo gailėtis, stengtis jam padėti iš tos nuodėmės išsivaduoti. Todėl galima su juo kalbėti ir jį lankyti. Kiti žmonės neturėtų dėl to piktintis. Juk tik fariziejai piktinosi, kai Kristus kalbėjo su didžiausia miesto nusidėjėle. Jis jos nesmerkė, smerkė tik jos nuodėmes. Ir kai ji už tas nuodėmes gailėjosi, pasiryždama daugiau nenusidėti, ji tapo Kristui labai artima. Jai pirmai atsikėlęs Kristus ir pasirodė, lyg norėdamas įrodyti, kaip Jis myli atgailautojus.

2. *Kartą katalikų kunigas bažnyčioje paprašė pasimelsti už mirusių evangeliką. Kai kas padarė išvadą, kad visi tikėjimai yra geri, jeigu už kitatikių sielas reikia melstis.*

* Kad už visus žmones reikia melstis, tai tiesa. Tačiau iš to daryti išvadą, kad visi tikėjimai yra geri, būtų klaidinga. Kristus paskelbė tik vieną tikėjimą. Tik Kristaus paskelbtas tikėjimas yra geras, tik Jo įsteigtoji Bažnyčia yra tikra. Bet yra daug žmonių, kurie, kitų suklaidinti, mano, kad jų tikėjimas yra geras, nors jis ir nėra Kristaus įsteigtasis. Jeigu jie tikrai nuoširdžiai yra įsitikinę, kad jų tikėjimas yra geras ir pagal to tikėjimo reikalavimus gyvena, jie galės būti išganyti. Nors jie nepriklauso

prie tikrosios Kristaus Bažnyčios fiziškai, bet prie jos priklauso dvasiškai, nes jie nori priklausyti prie tikrosios Bažnyčios. Taigi, už juos melstis ir galima ir reikia. Reikia melstis ne tik už kitatikius, bet ir už didžiausius viešus nusidėjėlius. Mes niekad negalime žinoti, ar tų žmonių sielos po mirties nuėjo į pragarą. Gal būt, jie prieš mirtį gailėjosi ir su Dievu susitaikė. Tačiau už kitatikius ir už viešus nusidėjėlius Bažnyčia draudžia melstis viešai, draudžia už juos ruošti viešas iškilmingas pamaldas. Už juos galima ir reikia melstis, bet tik privačiai. Išoriniu iškilmingumu mes lyg ir parodytume, kad juos gerbiame ir jų gyvenimą patvirtiname.

3. *Ar būtina reikia melstis atsiklaupus?*

* Ne. Maldoje reikia būti tokioje padėtyje, kuri mums ne trukdytų melstis, bet padėtų. Kartais žmogus gali daugiau susitelkti klūpėdamas, o kartais gal sėdėdamas ar stovėdamas. Jei galima, reikia stengtis savo išorine laikysena parodyti daugiau pagarbos tam asmeniui, kuriam meldžiamasi. Pagal mūsų papročius, didžiausia pagarba pareiškama klūpint. Tačiau galima melstis kiekvienoje padėtyje: sėdint, stovint, vaikščiojant, važiuojant ir net gulint.

4. *Teko girdėti, kad yra pranašystė, jog Izraelio valstybė susikurs tik prieš pasaulio pabaigą. Dabar jau ji yra susikūrusi. Ar reikia padaryti išvadą, kad tuoj bus pasaulio pabaiga?*

* Kartais tų pranašysčių interpretavimas yra gana keblus, reikia atsižvelgti į visokias aplinkybes. Nors Izraelio valstybė jau susikūrė, bet dauguma žydų vis tiek dar bastosi visame pasaulyje. Taip pat pranašystėje nėra pasakyta, kiek laiko

prais nuo žydų susivienijimo į vieną valstybę iki pasaulio pabaigos. Šv. Rašte taip pat yra pasakyta, kad niekas nežino, kada bus pasaulio pabaiga, ji ateis visai netikėtai.

5. *Kartą mano namuose apsilankė mokyta žmogus, turįs net daktaro laipsnį. Apsižvalges kambaryje, susiraukė ir pasakė, kad dabar nemada viešai kambariuose laikyti kryžių, šventus paveikslus, šventojo Tėvo atvaizdą. Aš, būdamas bemokslis žmogus, nesuprantu, dėl ko nemada, argi tie dalykai kam nors kenkia? Dėl ko pirmiau buvo mada, ir niekas tuo nesipiktino?*

* Savo namuose kiekvienas taip tvarkosi, kaip jam patinka, todėl Tamsta nekreipk dėmesio į tai, ką kiti sako, nors jie būtų ir daktarai. Pirmiau ne tik namuose, bet ir bažnyčiose žmonės mėgdavę prikrauti labai daug visokių paveikslų. Tai gal ne labai gražiai atrodo, ypač jeigu jie nėra skoningai sutvarkyti. Modernusis stilius reikalauja didesnio paprastumo, vengia per didelio perkrovimo paveikslais ar kitokiais papuošalais. Bet dažniausiai tai priklauso nuo atskirų žmonių skonio: vieniems labiau patiks, jei kambaryje bus keli paveikslai, kiti norės tik vieno, o bus ir tokių, kuriems visai nepatinka paveikslai. Kiekvieno kataliko namuose turėtų būti kryžius, ir jis turėtų būti ne kur nors užkampyje paslėptas, bet pakabintas garbingiausioje vietoje. Gali būti ir vienas kitas paveikslas. Tai nėra prieš jokiais madas ir nėra "pasenęs" stilius. Būtų senoviška tik tai, jeigu kambariuose be jokios tvarkos prikabinėtum daugybę įvairiausių paveikslų. Reikia taip savo kambarius tvarkyti, kad jie gražiai atrodytų ir kad juose žmogus rastų ne tik fizinį, bet ir dvasinį

KARMELIČIŲ DIALOGAI

Georges Bernanos "Dialogues des Carmelites" praėjusiais metais buvo suvaidinta Paryžiaus teatro scenoje. Reikia stebėtis, kad toks veikalas, kurio tema paimta iš vienuolių karmeličių gyvenimo, sukėlė paryžiečių susidomėjimą. Atrodo, kad ir bulvarų teatras gali su pasisekimu išeiti iš lengvo žanro kūrinių ir pasukti religinio įkvėpimo keliu.

Vieną mintį apie veikalo dvasią paduoda pats autorius: baimė vis tiek yra Dievo duktė, atpirkta Didžiojo Penktadienio naktį. Ji nėra graži akiai pasižiūrėti, bet ji pasirodo prie kiekvienos agonijos ir užtaria žmogų. Tai yra baimės tema, sava mūsų laikų mąstytojams ir teatrui. Egzistencializmo temos nepasiliko tik filosofų knygos ir katedrose. Štai Prancūzijoje ji pasirodė ir scenoje. Tai yra reiškinys, kurs vokiečių filosofui gali atrodyti rimtos mokslo šventovės profanacija, o prancūzų filosofui, ku-

poilsį po dienos darbų. Kai kam nepatinka ne tik šventųjų paveikslai, bet ir kryžius. Tai jau nėra meniško skonio, bet tikėjimo dalykas. Jeigu tokie žmonės savo namuose vietoj kryžiaus pasikabins kokios nors artistės paveikslą — tai jų dalykas. Bet jie turėtų turėti tiek mandagumo, kad neužgautų kito žmogaus religinių jausmų ir nekritikuotų to, kas jam miela ir šventa.

Redaktorius.

ris nori būti ne tik mokytojas, bet ir literatas, yra ne tik mąstymo, bet ir kūrybos priemonė. Taip Georges Bernanos "Karmeličių Dialogus" reikia laikyti krikščioniškojo egzistencializmo literatūra, jo garbintojų pritaikyta teatrui.

Prancūzų revoliucija pasėjo baimės sėklą luomuose, kurie buvo pasmerkti mirčiai. Ji keitė tradicinių aukščiausių religinių vertybių sąvokas, baimės ir teroro lydima. Įsivaizduok esąs šios revoliucijos metu kažkur toli nuo gyvenimo, tyliame karmeličių vienuolyne. Atrodo, kad čia turėtų būti ramu, kad šios vietos neturėtų paliesti revoliucijos baimė. Bet ne, revoliucija nori imti visą tautos gyvenimą į savo rankas. Revoliucijos aistra priklauso prie taip nuo gyvenimo kovos nutolusio "Karmeličių Dialogų" prologo. Šioje aistroje gimsta vienas naujas pašaukimas iš kilniųjų luomo. Tai markyzo duktė Baltuolė. Jos pasaulis — Paryžiaus miesto gyvenimas. Šio gyvenimo ji nepaniekina ir jo nebijo, bet jaučia, kad jame nemokės gyventi. Tėvas nori ją sulaikyti, bet viskas veltui. Ji jam atsako: "Ar tu gali paniekinti kareivį, kurs atsako tarnauti laivyne tik dėl to, kad jis negali pakelti jūros klimato?"

Ir ši busimoji karmelite pasuka iš pasaulio ugnies vienuolyno keliu. Baltuolė nori tikro vienuoliško gyvenimo, kaip didvyrė. Didelė jos auka, didelės ir ambicijos Dievo tarnyboje. Ji nori būti kilni moteris vienuolės rūbuose. Senos įgudusios vyresniosios akys pranašauja Baltuolei daug gyvenimo tragedijos. Ji pasakoja, kad genijus gali būti apšviestas nauju dvasinės kūdikystės atradimu. Kas paliko savo jaunystę, turi ją vėl rasti. Jauna mergaitė apsiašaroja ir pasirenka sau vardą: Sesuo Baltuolė, Kristaus Agonijos.

Nauja vienuolė rimtai galvoja apie gyvenimą. Ji pasikalba ir su kitomis vienuolėmis. Sesuo Konstancija jai pasipasakoja apie savo praeitį. Prieš įstojimą į vienuolyną buvo jos brolio vestuvės. Tai buvo paskutinis kartas, kai ji šoko ir linksminosi. Visi ją mylėjo. Baltuolei atrodo, kad tokie prisiminimai netiktų vienuoliško gyvenimo rėmuose. Ji klausia savo draugės, ar ji nebijanti mirti. Konstancija bijojo mirties, kai nežinojo, kas yra mirtis. Vėliau ji maniusi, kad mirtis yra tokia maloni, kaip ir gyvenimas. Ji norėjusi mirti jauna, nes geriau Dievui atiduoti pilną jaunatvės gyvenimą, kurio meilė yra stipri, negu paaukoti savo gyvenimą senatvėje, prie kurio žmogaus prisirišimas yra menkas.

Tai tokie buvo vienuolių pašnekesiai darbo metu. Vienuolyne pasklinda žinia, kad vyresnioji sunkiai serga. Vyresnioji jaučia artėjančią mirtį. Ji vieniša nakties metu. Trisdešimt vienuoliško gyvenimo metų, dvylika vyresniosios pareigose... Ji daug kartų mąstė apie mirtį, bet dabar, kai ji jaučia mirtį, viskas kitaip atrodo. Didžiausias jos rūpestis — Baltuolė. Ji nori ją pavesti Motinėls Marijos globai, lyg tai būtų paskutinis veiksmas jos gyvenime. Juk jauniausia yra daugiausia reikalinga globos. Vyresnioji pramato revoliucijos bangą, užplūstančią ir jų vienuolyną. Luomas, kuriam priklausė Baltuolė, bus žudomas ir niekinamas. Duok, Dieve, kad ji išsilaikytų vienuoliniam luome, duok, Dieve, kad ji pasiliktų ištikima Kristaus agonijai. Baltuolė pasirodo prie vyresniosios lovos ir atsiklaupia. Vyresnioji rimtu žvilgsniu pasitinka jos jauną veidą ir pradeda kalbėti. Ji sako, kad Karmelio vienuolyne gyvenimas ir mirtis yra toks mažas pasikeitimas, kaip tarp įvairių dienos dar-

bū ir maldų. Baltuolė, jos paskutinis kūdikis žiloje senatvėje, labiausiai mylimas. Norėdama ją apsaugoti, ji buvo pasiryžusi duoti savo gyvenimą, dabar duoda mirtį. Baltuolės gyvenimas turi pasilikti paprastume ir neturte. Tai yra vyresniosios testamentas.

Vyresnioji kenčia, nujausdama ateitį. Revoliucija ištuštins koplyčią, išniekins vienuolyną. Baimė veržiasi per jos veidą ir gaubia ją, kaip vaškinė kaukė. Prieš šitą kaukę ji yra bejėgė. Jos pirštai per silpni, kad galėtų ją nuplėšti. Baimė ir gyvenimo audros yra žmogų žeminanti paslaptis. Vyresniosios agonija prasideda. Vienuolės renkasi prie jos kambario. Ateina ir Baltuolė. Vyresniosios skausmo iškreiptas veidas krypsta prie jos silueto. Pasigirsta paskutiniai vyresniosios žodžiai: "Prašau atleidimo... Mirtis... Baimė... Mirties baimė..."

Viena siela nueina į amžinybę. Baltuolės žodžių vyresnioji jau negirdi. Koplyčioje, prie atviro vyresniosios karsto, vienuolių pašnekesys yra tęsiamas toliau, bet šį kartą su Dievu, kurio rankose yra gyvenimas ir mirtis, baimė ir nerami širdis.

Konstancija ir Baltuolė nutaria iš likusių gėlių nuo vyresniosios karsto padaryti puokštę naujajai vyresniajai. Tos pačios gėlės gali tarnauti gedului ir džiaugsmui. Konstancijai atrodo, kad vyresniosios mirtis turėjusi būti didingesnė, ji buvusi per daug paprasta. Konstancijai mirtis turėtų atnešti dvasios lengvumą ir malonumą. Kiti turėtų sakyti: "Žiūrėk, kaip yra gražūs mirties rūbo pakraščiai." Mes nemirštame tik sau, mes mirštame už vienas kitą, mirštame kitiems.

Gėlių puokštė naujajai vyresniajai jau baigta. Vyresniosios kalba yra iškilminga. Jos pagrindinė mintis: mal-

da yra pareiga, o kankinystė yra atlyginimas. Su šiomis mintimis postulantė Baltuolė bus įvilкта į karmelitės rūbus.

Revoliucijos banga artėja prie vienuolyno sienų. Vyresnioji dar mano, kad seserys bus apsaugotos nuo baisios mirties. Gal revoliucionieriai bus patenkinti, išvadydami jas iš vienuolyno. Pirmasis, kuris pramato pavojų, yra Baltuolės brolis. Jis nori savo seserį išgelbėti iš revoliucijos bangų. Jis mano, kad jos pašaukimas yra baimės pasekmė. Baltuolė sako, kad vienuolinis pašaukimas yra jos antras gimimas. Pirmasis gimimas ją pašaukė į kilmingųjų luomą, o antrasis yra kitas gyvenimą valdantis faktas. Kiekvienas turi kovoti pagal savo užgimusias jėgas. Trumpas sudie... ir brolio jau nebėra. Jis grįžta į gyvenimą, mirtį ir baimę, kuri viešpatauja revoliucijos aikštėse.

Vienuolyne pasirodo kitas svečias, ši kartą įstatymo atstovas ir komisaras. Jis pripažįsta tik vieną įstatymą, kuris išeina iš valstybės valdžios. Vienuolyno regulos prieš šį įstatymą neturi jokios galios. Komisaras prieina prie Baltuolės celės. Durys atsiveria. "Mes nešame laisvę į vienuolynus", — jis taria, — "nuo dabar vienuolės yra įstatymo globoje, įstatymas padarys jas laisvas."

Vienuolės ruošiasi persekiojimui. Kapelionas sako Baltuolei: "Žuvis negali gyventi be vandens, bet krikščionis gali gyventi be įstatymo. Ką mums garantuoja įstatymas? Jis garantuoja mums turtą ir gyvybę. Turto mes atsisakėme, o gyvybę priklausome Dievui. Taigi, įstatymas mums negali daug pasitarnauti." Šie žodžiai Baltuolę pastiprina. Kūdikiškos sielos našta persekiojimuose yra lengva. Konstancija pasilieka ta pati. Jos pasiruošimas mirčiai yra poilsis.

Tuo tarpu vyresniosioms seserims kyla nauja mintis apie vienuolišką gyvenimą už vienuolyno sienų. Juk įstatymas negali sulaužyti jų įžadų. Ne vienai ateina klausimas: ar tai bus galima? Bet apdūmojimams nėra laiko, nes revoliucionieriai artėja prie vienuolyno. Vyresnioji norėtų pasiūlyti Baltuolei išstoti, atsisakyti įžadų, nes žino, kaip kančios baimė gali parblokti jauną mergaitę. Baltuolė pasisako būsianti ištikima iki galo. Šventos vienuolės savo gyvenimo auka pasiryžta užpildyti kunigų trūkumą Prancūzijoje. Kyla mintis padaryti kankininkystės įžadą. Kankininkystės įžadas yra sunkus. Ne vienos vienuolės širdis sudreba. Daug buvo kankinių, kurie nebijojo mirti, bet vienuolėms tai sunku suprasti, kaip jos galės nebijoti mirties. Konstancijos mintys pakyla iki angelų, kurie, jei mokėtų šypsotis, nusišypsotų taip pat ir mirties akivaizdoje. Bet ji žino, kad žmogus nėra angelas ir kad ašaros palydės jos mirtį.

Revoliucionieriai įsiveržia į vienuolyną, daug statulas, išima koplyčios varpus. Vienuolės susirinkusios zakristijoje. Jos padaro kankinystės įžadą, paaukodamos savo gyvenimą Dievui ir Prancūzijai. Gatvėse skamba revoliucijos himno garsai. Tarp gatvės ir altoriaus aukojasi vienuolių širdys.

Apsirengusios civiliniais rūbais vienuolės palieka vienuolyną. Baltuolė išvyksta į Paryžių. Tėvas jau giljotinos auka. Kas išpasakys, kaip dreba jos širdis. Jai atrodo, kad baimė ir paniekimas yra jos gyvenimo likimas. Ji norėtų išgelbėti sesutes. Jų šešiolika jau paskirta mirčiai. Štai jos revoliucijos aikštėje. Prie ešafoto milžiniška minia. Kunigo išrišimas, šventi himnai ir gyvybė po gyvybės krinta kankinio mirtimi. Pati

Iš filmų pasaulio

MAGNIFICENT OBSESSION

Filmas pastatytas pagal Lloyd C. Gougleas novelę. Rock Hudson, milijonierius, papratęs visas savo kaltes nuplauti išrašytu čekiu, netiesioginiai yra visų kaltinamas už mirtį daktaro, Jane Wyman vyro. Šitą nemalonumą jis irgi bando nuplauti, išrašydamas čekį, tačiau Jane Wyman nepriima, nes joks čekis jai negali atstoti vyro, kurį ji labai mylėjo ir kuris buvo visų labai gerbiamas. Rock Hudson, paveiktas jos grožio ir norėdamas kaip

paskutinė yra Baltuolė. Ji, nors laisva, skverbiasi per minią prie ešafoto. Ir jos balsas nutyla amžinai, kaip ir kiekvieno gyvenimo, kuris per revoliuciją nuėjo į amžinybę.

*

Štai "Karmeličių Dialogų" epilogas. Pašnekesių turinys sukosi apie baimę ir mirtį. Kas išlaisvins žmogų iš baimės, jei ne mirtis... Baimę atperka mirtis, o mirtį atperka laisva gyvybės auka. Tai yra krikščioniškoji egzistencijos filosofija, pavaizduota teatro rėmuose. Scenos užuolaidos paslepia tai, ko žmonės savo gyvenime niekad nepajėgė paslėpti — tai baimė ir mirtis. Tarp jų svyruoja Kristaus meilė, kuri išlygina baimę ir mirtį savo gyvybės auka. Tai yra krikščioniškosios egzistencijos išganymo paslaptis. Gerai, kad yra tautų, kurios tai supranta ir savo teatruose parodo žmonėms. Prie kiekvienos tautos gyvenimo stovi karmelite Baltuolė, Kristaus agonijos, kurios vardas išreiškia jos likimo prasmę.

K. Pečkys, S. J.

nors išsiaiškinti dėl jos vyro mirties, seka paskui ją ir vėl yra priežastimi, kai ji patenka po pravažiuojančia mašina. Šį kartą ji dar skaudžiau nukentčia — netenka regėjimo. Mylėdamas ją ir gailėdamasis jos, kad jis jai atėmė regėjimą, Rock Hudson nežino, kur dėtis. Otto Kruger nurodo jam kelią, kuriuo turi eiti, jei nori pasiekti laimėjimą. Jis pasitaiso ir vėl grįžta prie studijų — studijuoja mediciną. Kai jis jokiū būdu negali prie jos priėti savo tikra pavarde, pakeičia savo pavardę ir pasidaro jos draugu. Jie įsimyli. Niekam nieko nesakydamas, jis viską daro, kad palengvintų Jane Wyman gyvenimą. Jis netiesioginiai net išsiunčia ją į Šveicariją gydytis, bet niekas negelbsti. Ji sužino jo tikrą pavardę, bet jai jokio skirtumo jau nedaro, tik, jam pasipiršus, ji atsisako už jo tekėti ir pabėga, bijodama būti našta.

Praeina daug laiko, Rock Hudson tampa daktaru ir dirba pasišventęs savo pasirinktoje profesijoje. Didžiausias jo nuopelnas yra tas, kai jis iššauktas padaro operaciją Jane Wyman ir išgelbsti ją nuo mirties, gražina regėjimą ir pasižada niekada nuo jos nebeatsitraukti.

Filmas gražus ir patartinas visiems, nes tai tikrai vienas iš geresnių filmų. Tačiau daug kur matyti spragų... Keistai atrodo jo įsimylėjimas ir per greitai pasikeitimas į gera.

APACHE

Filmas vaizduoja paskutinio Apache-warrior gyvenimą. Massai (Burt Lancaster) yra paskutinysis Apache kovotojas, ir jis vienas atsiskyręs bando nugalėti baltuosius, kai visi kiti indėnai po ilgų kovų ir nepasisekimų pasiduoda likimui. Jis vienas, veža-

mas traukiniu į kitą krašto pusę darbamams, pabėga ir ilgai keliauja, kol pasiekia savo gimtąsias apylinkes. Sugrįžęs jis randa visus pasidavusius likimui ir kitų indėnų išduodamas kareiviams. Manydamas, kad prie šito prisidėjo ir jo mergaitė Nalinle (Jean Peters), jis nori jai atkeršyti. Sugrįžęs atgal, jis ją pavagia, ir, slėpdamasis nuo besivejančių kareivių, nusiveda į kalnus, kur nori ją nužudyti. Negalėdamas jos nužudyti, jis palieka ją vieną likimui, įsakęs grįžti atgal, nes ji jam tik trukdysianti keliauti, o jo tikslas — plėsti ir naikinti baltųjų turtą ir išvyti juos iš savo krašto. Nalinle labai jį myli ir žinodama, kad jei ji negalės jam virti valgyti, plauti jo rūbus, ji bus niekas. Ir žinodama, kad niekada ji neras kito Massai, seka paskui jį. Massai ją vėl suranda, nusilpusią ir sekančią jį kalnuose, ir nutaria jos nebepalikti. Jie susituokia ir, atsiskyrę nuo žmonių, gyvena kalnuose. Nalinle bando savo vyrą perkalbėti, kad jis turi nebekariauti ir kad jie gali kartu su baltaisiais gyventi, augindami javus ir iš to maitindamiesi. Jai pasiseka jį prikalbėti palikti baltuosius ir užsiimti kukurūzų auginimu.

Nors jau seniai viskas nurimo ir daugelis net užmiršo Massai, tačiau vienas žmogus to neužmiršo ir vis stengiasi jį surasti. Suradęs netikėtai su kariuomenės pagalba, jis dar kartą bandė jį sugauti. Massai, prikalbėtas žmonos, kad gelbėtusi, dar kartą šoko į baltųjų būrį su peiliu rankoje. Didžiausias įtempimas apima visus, kai Massai ir baltasis žmogus stengiasi nugalėti vienas kitą Massai paties užaugintame kukurūzų lauke. Ir paskutinį momentą, kai mirtis buvo abiem arti, kalnuose pasigirdo jaunojo Massai verksmas. Massai, palikęs visus, nuėjo pasvei-

kinti naujagimio, o baltieji, pamatę, kad jis padarė tą, ko dar nė vienas Apache nebuvo padaręs — užaugino kukurūzus, paliko jį gyvą.

GARDEN OF EVIL

Šis filmas, 20th Century-Fox pastatymo, CinemaScope, įdomiai pavaizduoja šešių žmonių gyvenimą. Kalifornijoje surastas auksas patraukia daugelį žmonių ir jie, skursdami kasdieniniame gyvenime, tampa suviliooti įvairiomis pasakomis apie rieškutėmis semiamą auksą. Čia vaizduojamas 19 šimtmetis, kai Vakarų Amerikos pagrindiniai gyventojai buvo indėnai, ir naujiesiems ateiviams negaili strėlių.

Leah Fuller, jauna ir graži moteris, betrokšdama aukso, įtraukia savo vyrą į pavojingą vietą, kur jį prispaudžia uola. Nors troškimas turto ir buvo užvaldęs ją, nelaimėje išskyla sąžinės balsas — ji jaučia pareigą gelbėti vyrą. Vietiniai meksikiečiai, bijodami indėnų, atsisako jai padėti, bet, pinigų dėka, ji suranda keturis amerikiečius ir su jų pagalba išgelbsti vyrą. Sužalota koja trukdo jų kelionei, ir vyras, jausdamasis kaltas ir žinodamas esąs žmonos nemylimas, o tik priemonė pinigams parūpinti, nujoja vienas į priekį, kur indėnų strėlės atima jam gyvybę.

Iš šešių žmonių, tesugrįžta atgal tik du — našlė Fuller ir Hooker, aukso ieškotojas. Iki šiol nepažinęs meilės ir moters, jis susižavi atvira Leah siela, jos tvirtu būdu ir drąsa. Čia jie pirmą kartą užmiršta auksą ir ilgisi ramios namų pastogės.

Gary Cooper, Susan Hayward, Richard Widmark ir kiti įtraukia žiūrovą į filmą ir sugrąžina į ankstyvesnę Amerikos gyvenimą. Gražiai parodoma indėnų kovos, gynimas savo

žemės ir neapykanta baltiesiems. Mėgėjams šios rūšies filmų, "Garden of Evil" padeda smagiai praleisti laiką. Čia įrodoma, kad auksas ne tik nesuteikia laimės, bet įtraukia į pavojų ir nesantaiką bei žudynes. Tikroji laimė yra meilė ir ištikimybėje, paremtoje drąsa ir pasiaukojimu.

THE CAIN MUTINY

Filmo tema paimta iš antrojo pasaulinio karo, pagal Herman Wauk's novelę. Tikrovėje to niekada nėra buvę.

Čia pavaizduojamas kapitonas Queeg (Humphrey Bogart), kuris valdo laivą pagal knygą ir kartais taip įsigilina į smulkmenas, kad net pamiršta svarbiuosius ir nepamirštamus dalykus. Savo keisčiausiais reikalavimais jis visus laive esančius labai privargina ir nustato prieš save.

Leitenantas Keefer (Fred MacMurray), rašytojas, pratęs tuoj padaryti savo sprendimą ir perduoti kitiems, neatsižvelgiant į nieką, bando kitiems įrodyti, kad kapitonas turi silpną protą. Leitenantas Maryk (Van Johnson), prikalbėtas Leitenanto Keefer, ir pats pradėjęs stebėti kapitoną, prieina tos pačios nuomonės. Audros metu, kai kapitonas vėl pasirodė jiems su silpnu protu, jis atstato kapitoną iš pareigų ir pats užima jo vietą. Įvyksta teismas, ir jie visi tardomi. Leitenantas Keefer paneigia, kad jis ką nors yra pastebėjęs ar sakęs bloga apie kapitoną. Leitenantas Maryk lieka vienas prieš teismą kaltas, bet pagaliau išteisinamas, kai pasirodo, jog kapitonas turi silpnus nervus.

Filmas labai įdomus visiems. Artistai išpildo gražiai savo roles. Labai įdomiai parodytas teismas.

R. ir Z.

LIETUVIŲ SALEZIEČIŲ GIMNAZIJA

Kai mūsų tėvų žemė yra plakama žiaurių persekiojimų ir bedievybės rykštės, kiekvienai jautriai lietuviui širdžiai yra džiugu patirti, jog laisvajame pasaulyje esantieji jos sūnūs ir dukros rankų nenuleidžia, vilties nepraranda, bet kiekvienu jiems prieinamu būdu griebiasi vis naujų iniciatyvų, darbų ir veiksmų Dievo, Bažnyčios ir laisvei prisikelsiančios Tėvynės naudai. Vienas tų sveikintinų darbų yra lietuvių saleziečių lietuviškosios gimnazijos atidarymas Italijoje, netoli Torino, Castelnuovo Don Bosco miestelyje.

Toji gimnazija yra grynai lietuviškas ir katalikiškas mūsų priaugančios kartos mokslo ir auklėjimo židinys, kuris šį rudenį, trečiuosius savo mokslo metus pradėdamas, jau turės subūręs iš įvairiose šalyse išsisklaidžiusių lietuvių virš septyniasdešimt vaikų, daugiausia kilusių iš neturtingų šeimų.

Šalia gimnazijos lietuviai saleziečiai yra pradėję steigti taip pat kai kuriuos amatų mokymo skyrius: spaustuve, dailidžių skyrių ir kitus.

Šių darbų palaikymui, ugdymui ir plėtimui yra reikalingi nemaži ištekliai, kurių lietuviai saleziečiai, patys neturėdami, tikisi sulaukti iš lietuviškosios visuomenės, ypač iš Amerikos ir Kanados. Minėtos gimnazijos šalpai organizuoti yra paskirtas salezietis kun. Antanas Sabaliauskas, kuris yra pasiekiamas šiuo adresu: Salesian Fathers, 138 Beech St., Paterson 3, N. J.

ADMINISTRACIJOS PRANEŠIMAS

Dar kartą primename skaitytojams atnaujinti prenumeratą, atsiunčiant *du dolerius*, kai kas atsiunčia tik dolerį, todėl jų prašome atsiųsti ir antrą, kad po pusmečio nereikėtų sustabdyti laikraščio siuntinėjimo. Geriausia būtų, kad visi skaitytojai stengtųsi atnaujinti prenumeratą, baigiantis metams, prieš Kalėdas, tada nebūtų tiek pavojaus užmiršti, o mums nereikėtų tiek raginti arba sustabdyti siuntinėjimą.

"LAIŠKAI LIETUVIAMS"
5541 S. Paulina St.
Chicago 36, Illinois

MŪSŲ ATSTOVAI

Visi Anglijoje gyvenantieji skaitytojai gali atnaujinti prenumeratą arba naujai užsisakyti "L. L.", pasiūsdami 15 šilinių šiuo adresu:

Rev. V. Kamaitis
St. Chad's, Cheetham Hill Rd.
Manchester 8, England.

Australijos skaitytojai tesiunčia vieną svarą šiuo adresu:

Rev. St. Gaidelis, S. J.
264 Miller St.
North Sydney, NSW. Australia.

Pietų Amerikos skaitytojai prenumeratos reikalais tesikreipia į lietuvių jėzuitus šiuo adresu:

Rev. J. Bružikas, S. J.
Caigua 3711
Montevideo, Uruguay, S. A.

Vokietijos skaitytojai visais reikalais tesikreipia šiuo adresu:

Rev. Alf. Bernatonis
16 Dieburg, Kapuzinerkloster
Germany, US. Zone.

Prašome ir kitus mūsų atstovus toliau mums pagelbėti, padedant žmonėms užsisakyti "L. L." ar atnaujinti prenumeratą.